הַקְדָּמָה

עֶזְרִי מֵעִם ה׳ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ

בְּמִדְרָשׁ הַנֶּעְלָם (זח״ג קנב, א) אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: וַוי״[א] לְהַאי בַּר נַשׁ דַּאֲמַר הַגֵּי מִילֵי אוֹרַיְתָא אַתְּיָן לְאִתְחַזָּאָה סִפּוּרִין בְּעָלְמָא[ב] וּמִלִּין דְּהֵדְיוֹטִין. דְּאִי הָכֵי אֲפִלּוּ בְּזִמְנָא דָּא יְכוֹלִין לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא בְּמִלֵּי דְּהֵדְיוֹטִין בִּשְׁבַח יָתִיר מִכּוּלְּהוּ, דַּאֲפִלּוּ אִינְהוּ קַפְסִירֵי דְּעָלְמָא אִית בֵּינֵיהוּ מִלִּין עִלָּאִין יְתֵירִין, אִי הָכִי גֵּיזִיל בַּתְרֵיהוּ וְנַעֲבֵד מִינַיְיהוּ אוֹרַיְתָא. אֶלָּא כָּל מִלִּין דְּאוֹרַיְתָא כְּהַאי גַּוְנָא, עָלְמָא עִלָּאָה וְעָלְמָא תַּתָּאָה בְּחַד מִתְקַלָּא אִתְקָלוּ, יִשְׂרָאֵל לְתַתָּא מַלְאָכֵי עִלָּאֵי לְעֵילָא. בְּמַלְאָכֵי עִלָּאֵי כְּתִיב (תהלים קד, ד) עוֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת הָא בְּאַתְרָא עִילָּאָה, בְּשָׁעָה דְּנָחֵתִין לְתַתָּא מִתְלַבְּשִׁין בִּלְבוּשָׁא דְּהַאי עָלְמָא, וְאִי לָא מִתְלַבְּשִׁין בִּלְבוּשָׁא דְּהַאי עָלְמָא — לָא יָכְלִין לְמֵיקַם וְלָא סָבִיל לְהוֹן עָלְמָא. וְאִי בְּמַלְאָכֵי כָּךְ — בְּאוֹרַיְתָא דְּבָרָא עָלְמָא וּבָרָא לְהוּ, כֵּיוָן דְּנָחֵתָא לְהַאי עָלְמָא אִי לָא מִתְלַבְּשָׁא

א. תרגום הזוהר: וי לאותו אדם האומר שדברי התורה הם סיפורים בעלמא ודברי הדיוטות. שאם כן, אפילו עכשיו יכולים היינו לחבר ׳תורה׳ בדברי הדיוטות באופן יותר משובח. שהרי אפילו אותם השליטים יש בספריהם דברים עליונים וחשובים, אם כן נלך אחריהם ונעשה מהם ׳תורה׳. אלא, כל דברי התורה הם באופן זה, שעולם העליון ועולם התחתון שקולים ומכוונים זה נגד זה, ישראל למטה והמלאכים למעלה. במלאכים נאמר (תהלים קד, ד) עושה מלאכיו רוחות, והיינו כשהם בעולם העליון, אבל בשעה שהם יורדים למטה הם מתלבשים בלבוש של עולם הזה, ואם לא היה כן לא היו יכולים לעמוד והעולם לא היה סובלם. ואם במלאכים כך — הרי קל חומר בתורה, שבה נבראו העולמות והמלאכים, שכיון שיורדת לעולם הזה אם לא תתלבש בלבוש העולם הזה לא היה העולם יכול לסובלה. ועל כן סיפורי התורה — לבושי התורה הם. החושב שלבוש זה הוא התורה בעצמה ואין בה זולת זה — תיפח רוחו, ולא יהא לו חלק בעולם הבא. ועל כך אמר דוד המלך ע״ה (תהלים קיט, יח) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

ב. כ״ה בזוהר לפנינו, ובדפו״ר: ״לעלמא״ וכן הוא בעקדה (שער ז).

בִּלְבוּשָׁא דְּהַאי עָלְמָא — לָא יָכִיל עָלְמָא לְמִסְבָּל. וְעַל דָּא, סִפּוּרֵי אוֹרַיְתָא לְבוּשָׁא אוֹרַיְתָא הֲוֵי. הַאי מָאן דְּמִחְשַׁב דְּהַהוּא לְבוּשָׁא הִיא אוֹרַיְתָא מַמָּשׁ וְלֹא מִלָּה אָחֳרָא, תִּפַּח רוּחֵיהּ וְלָא יְהֵא לוֹ חֵלֶק בְּעָלְמָא דְּאָתֵי. וּבְגִין כָּךְ אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע״ה (תהלים קיט, יח) גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ[ג]. וּכְתִיב כָּתַב הָרַב שֵׁם טוֹב בְּפֵרוּשׁוֹ לְסֵפֶר הַמּוֹרֶה (חלק א׳ פרק ל״ו) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: רָאוּי לְךָ הַמְּעַיֵּן שֶׁתֵּדַע, כִּי כָּל דָּבָר שֶׁיּוּשַׂג בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה אָמְנָם הוּא מָשָׁל לְעִנְיָן אַחֵר, וְהַסּוֹבֵר שֶׁהוּא מָשָׁל לְבַד הוּא רָשָׁע, וְהַסּוֹבֵר שֶׁהוּא אֵינוֹ מָשָׁל הוּא סָכָל, אֲבָל יְחֻיַּב שֶׁיִּסְבּוֹר בּוֹ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים יַחַד עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְלָזֶה אוֹמַר, שֶׁגַּם כֵּן לֹא יִמָּלֵט מִהְיוֹת תּוֹךְ וּפְנִים לְסִפּוּר מְגִלַּת אֶסְתֵּר, שֶׁאָמְרוּ ז״ל עָלֶיהָ פֶּרֶק קָמָא דְּמְגִלָּה (ז, א) שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ כִּשְׁאַר כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, כִּי מֵאִישׁ אֶחָד יִלָּקַח רְאִיָּה לְכָל הַמִּין, וּכְמוֹ שֶׁשְּׁאַר כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ יֵשׁ לָהֶם נִגְלֶה וְנִסְתָּר — כֵּן בְּוַדַּאי קָרֶה לָנוּ בְּמְגִלָּה זוֹ.

וְאֹמַר אַף, כִּי סִפּוּר הַמְּגִלָּה הוּא יָחֵד שֶׁכָּל הַתּוֹרָה תְּלוּיָה בּוֹ, כָּאָמוּר בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת פֶּרֶק רַבִּי עֲקִיבָא (פח, א) מַאי דִּכְתִיב (שמות יט, יז) וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר וְגוֹ׳ מְלַמֵּד שֶׁכָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית כו׳, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: מִכָּאן מוֹדָעָה רַבָּה לְאוֹרַיְתָא. אָמַר רָבָא אַף עַל פִּי כֵן הַדּוֹר קִבְּלוּהָ בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּכְתִיב (אסתר ט, כז) קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים, קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר. מִכָּל מָקוֹם אִי אֶפְשָׁר שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים מִתְּחִלַּת הַסֵּפֶר, דְּהַיְנוּ: מִשְׁתֵּה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְזִכְרוֹן מֶמְשַׁלְתּוֹ וְזִכְרוֹן הָמָן וְזֶרֶשׁ וּבְנֵיהֶם, נָפַל הַכֹּל בְּמִקְרֶה, וְלֹא כִּיוֵּן בָּם אֶלָּא לְסֵפֶר הַמְּאֹרָע וּלְהַגְדִּיל הַנֵּס, וּבְוַדַּאי סִפּוּרִים אֵלּוּ הֵם הַלְּבוּשׁ

ג. מקבילים לדברים אלו — הם דברי הרמב״ם בהקדמתו לפירוש המשניות (ד״ה וזה הענין הרביעי): ״...ואין לאדם עם החכמה ודרישתה וההשתדלות — אלא לעזוב עניניו ביד הבורא ולהתפלל אליו ולהתחנן לבוננהו ולהורות ולגלות לו הסודות הגנוזים בכתוב, כמו שמצאנו דוד עליו השלום עשה כן באמרו (תהלים קיט, יח): גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך...״.

וְכֵן בְּזֹהַר בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא (דף קצא, ב)[ד] הָכִי תְּנִינָן דְּבְהַהוּא שַׁעֲתָא דְּנָחִית מֹשֶׁה וְקַבִּיל אוֹרַיְתָא בִּלְחוֹדֵי כְּלָלָא דְּכָל יִשְׂרָאֵל וְאִיהוּ קַבִּיל אוֹרַיְתָא בְּעָלְמָא אֲפִלּוּ מְגִלַּת אֶסְתֵּר[ה] דִּכְתִיב (שם) ״וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים״, ״וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים״ מִבָּעֵי לֵיהּ, מַאי ״וְקִבֵּל״, אֶלָּא דָּא מֹשֶׁה, דְּאִיהוּ ״הַיְּהוּדִים״, כְּלָלָא דִּיהוּדָאֵי.

כִּשְׁאַר סִפּוּרֵי אוֹרַיְתָא, כְּמַאֲמַר הַקָּדוֹשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי:

וַאֲנִי מֹשֶׁה בֶּן כְּבוֹד אָבָא מוֹרִי הַפַּרְנָס וְהַמַּנְהִיג **יִשְׂרָאֵל** שלי״ט הַנִּקְרָא מֹשֶׁה אִיסַרְלִיש **מִקְּרָאקָא**, הָיִיתִי בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה אֲשֶׁר נִתְגַּלִּינוּ מֵעִירֵנוּ בְּשִׁנַּת שי״ו לפ״ק מֵחֲמַת עִפּוּשׁ הָאֲוִיר ל״ע. וְהָיִינוּ גָּרִים בְּאֶרֶץ לֹא לָנוּ בָּעִיר שִׁידְלוּב, מָקוֹם אֲשֶׁר אֵין תְּאֵנָה וְגֶפֶן, וְכִמְעַט מַיִם אֵין לִשְׁתּוֹת כִּי אִם בְּתַחְבּוּלָה, עִיר אֲשֶׁר בְּמִסְכְּנוּת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם, וְעֵץ אֵין בָּהּ לְהִסָּכֵךְ בּוֹ. וְלֹא יָכְלוּ לְקַיֵּם יְמֵי הַפּוּרִים בְּמִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה, לְהָסִיר יָגוֹן וַאֲנָחָה. אָמַרְתִּי אָקוּמָה וְאֶשְׂמַח בְּמִפְעָלִי, אַף חָכְמָתִי עָמְדָה לִי, כִּי פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב. וְלָקַחְתִּי תַּחַת לְשׁוֹנִי דְּבַשׁ וְחָלָב, וְנָתַתִּי לִבִּי לָתוּר וְלִדְרֹשׁ כַּוָּנַת הַמְּגִלָּה, הַנִּמְשָׁל בִּדְבָרֶיהָ, וּפֵרוּשׁ כָּל מִלָּה וּמִלָּה. וּבְדַקְתִּי בָּהּ עַד[ו] שֶׁיָּדֵי מַגַּעַת, כִּי הַסִּפּוּר נֶחְמָד לְמַרְאֶה, וְהַנִּסְתָּר הוּא עֵץ הַדַּעַת. וּמָצָאתִי דֶּרֶךְ יִשְׁכֹּן אוֹר, אֲשֶׁר עָלָיו יְסוֹבְבוּ כָּל דִּבְרֵי מְגִלַּת אֶסְתֵּר. שֶׁהוּא רוֹמֵז עַל כְּלַל יְמֵי הָאָדָם עַד יוֹם מוֹתוֹ, מֵעִנְיְנֵי בְּנֵי אָדָם אֲהָבָיו וּבְנֵי גִילוֹ, עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לַמְחַכֶּה לוֹ, וְשָׁמְתִּי הַדְּבָרִים בְּסֵפֶר בִּכְתִיבָתִי, לִהְיוֹת שָׁמוּר לִי לְעֵת זִקְנָתִי.

ד. בדפו״ר: דף ע״ד עמוד של״ז.

ה. ובמדרש רבה (רות ד, ז): רב ורבי חנינא ורבי יונתן ובר קפרא ורבי יהושע בן לוי אמרו, המגילה הזאת מסיני נאמרה, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה. ומנין שהסכים הקב״ה עליהם, רב אמר ׳קיימו וקיבל היהודים׳ ׳וקבלו היהודים׳ לא כתיב אלא ׳וקבל׳ כתיב — רבן של יהודים [=הקב״ה] קיבל. ידועה גם שיטת בעל הלכות גדולות שקריאת המגילה היא מצוה מן התורה, ראה בספר המצוות להרמב״ם שרש א׳ וברמב״ן שם. ביאור מעניין בענין זה — ראה בישמח משה פרשת תרומה (אות ה).

ו. בדפוסים המאוחרים הוסיפו כאן תיבת ״מקום״.

וְקָרָאתִי מַאֲמָר זֶה מְחִיר יַיִן כִּי נִרְאֶה עַיִן בְּעַיִן, כִּי מְחִיר יַיִן וּמִשְׁתֶּה תִּקַּנְתִּיו טִפַּחְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו. וּבְזֶה אוֹדֶה וַאֲשַׁבֵּחַ לְאֵל בּוֹרֵא כָּל יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁעֲזָרַנִי עַד הֵנָּה, וְלוּלֵי עֶזְרָתָה לִי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי, כִּי מוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן, וְהֵבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חַדְרָיו בֵּית הַיַּיִן, לְתַקֵּן בְּחַסְדּוֹ מַאֲמַר מְחִיר יַיִן, וְכֵן יְזַכֵּנִי בְּחַסְדּוֹ לִהְיוֹת בֶּן עַיִ"ן, וְלֶהֱגוֹת בְּתוֹרָתוֹ מְחִיר יַיִן. וּבָזוֹ אַתְחִיל וְאוֹמַר בְּעֵזֶר אֱלֹהֵי יִשְׁעִי אֲשֶׁר עָלַי גּוֹמֵר, אֲשֶׁר לוֹ דּוּמִיָּה תְּהִלָּה, כְּמַאֲמַר רַבִּי חֲנִינָא לְהַהוּא גַּבְרָא: סַיְימְתְּ שְׁבָחָא דְּמָרָךְ כּוּלֵּה?! (ברכות לג, ב), וְלָכֵן אֲקַצֵּר מִלּוּלַי, וְיִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי.

ברכות המגילה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ, בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

יכוין גם על מצות סעודת פורים ומשלוח מנות

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

מגילת אסתר

א א **וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ**

מחיר יין

א. **וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגוֹ'**. לִהְיוֹת שֶׁסִּפּוּרֵי מְגִלָּה זוֹ רוֹמְזִים עַל יְמֵי חֶלְדּוֹ שֶׁל אָדָם, מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ עַד שׁוּבוֹ לַעֲפָרוֹ, לָכֵן הִתְחִיל בְּמִלַּת **וַיְהִי** שֶׁדָּרְשׁוּ ז"ל פֶּרֶק קַמָּא דְּמְגִלָּה (י, ב) כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי" אֵינוֹ אֶלָּא יָמִים שֶׁל צַעַר וְכוּ'. כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ ז"ל פֶּרֶק קַמָּא דְּעֵרוּבִין (יג, ב) נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁלֹּא נִבְרָא מִשֶּׁנִּבְרָא וְכוּ', וְלָזֶה הֵם יָמִים שֶׁל צַעַר.

וְדַע כִּי הָאָדָם מְחֻבָּר מֵחֹמֶר וְצוּרָה, כְּהַסְכָּמַת כָּל הַחֲכָמִים. וְנִקְרָא בְּפִי הַחֲכָמִים אִישׁ וְאִשָּׁה, כַּיָּדוּעַ מִמִּשְׁלֵי שְׁלֹמֹה ע"ה בְּגַנּוֹתוֹ הָאִשָּׁה זָרָה וְשַׁבְּחוֹ הָאִשָּׁה הַמַּשְׂכֶּלֶת. גַּם אַפְּלַטּוֹן הָיָה קוֹרֵא לְצוּרָה זָכָר וְלַחֹמֶר נְקֵבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הָרַב הַמּוֹרֶה (פרק י"ז ח"א). גַּם זְכָרוּהוּ חֲזַ"ל חַכְמֵי הַתַּלְמוּד בְּאָמְרָם פֶּרֶק הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (בבא בתרא עד, ב) אָמַר רַב כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּבָ"ה זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם, וְאַף לִוְיָתָן זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם כוּ', אֲשֶׁר הַכַּוָּנָה גַּם כֵּן עַל הַחֹמֶר וְהַצּוּרָה הַנִּקְרָאִים זָכָר וּנְקֵבָה, וְ"לִוְיָתָן" הוּא הַמְחַבֵּר מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, כַּמְּפֹרָשׁ מִן הַחֲכָמִים וּכְמוֹ שֶׁאֲנִי עָתִיד לְבָאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם (להלן ב, י). וְלָכֵן אָמַר שֶׁזּוֹ הִיא כַּוָּנַת הַסִּפּוּר בְּעִנְיַן אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ שֶׁהוּא הַזָּכָר, וּוַשְׁתִּי שֶׁהִיא הַנְּקֵבָה הָאִשָּׁה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם

וְאָמַר בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ שֶׁהוּא הָאָדָם בִּכְלָל, וְנִקְרָא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל שֵׁם צוּרָתוֹ כִּי הִיא הַמַּשְׁלֶמֶת מַהוּת הָאָדָם וְהָיָה מַה שֶּׁהוּא. וְקָרָא לַצּוּרָה "אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ", כִּי הִיא אָח וְרֹאשׁ. וְכֵן דָּרְשׁוּ פֶּרֶק קַמָּא דְּמְגִלָּה (יא, א) אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ — אָחִיו שֶׁל רֹאשׁ. וְזֶה, כִּי כְּבָר בֵּאֵר הָרַב הַמּוֹרֶה זַ"ל (ח"א פרק ו') שֶׁ"אָח" וְ"אָחוֹת" יֵאָמְרוּ מִצַּד שִׁתּוּף הַלָּשׁוֹן מִצַּד הַהַשְׁאָלָה אֶל כָּל דָּבָר מוּכָן לְהִתְחַבֵּר אֶל דָּבָר אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כו, ג) חָמֵשׁ הַיְרִיעוֹת חוֹבְרוֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ. וְלָכֵן

הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה

מחיר יין

קָרָא הַצּוּרָה "אָח" כִּי הוּא מוּכָן לְהִתְחַבֵּר אֶל הַחֹמֶר. וְאֶפְשָׁר שֶׁהוּא לְשׁוֹן "אִחוּי אַלְכְּסַנְדְּרִי"[יא], כִּי הוּא מִתְאַחֵד עַל הַחֹמֶר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית (בראשית ב, כד) וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד. וְקָרָאוֹ "רֹאשׁ" לְמַעֲלָתוֹ, כִּי הוּא רֹאשׁ וְעִקָּר לַאֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא הַחֹמֶר. וְכָזֶה מָצִינוּ בְּבְנְיָמִין, שֶׁקָּרָא לְבָנָיו "אָחִי" וְ"רֹאשׁ" עַל שֵׁם יוֹסֵף, שֶׁהָיָה אָחִיו וְרֹאשׁ לוֹ, כַּיָּדוּעַ מִמִּדְרַשׁ זַ"ל (סוטה לו, ב). וְאַל יִקְשֶׁה אֵלֶיךָ שִׁי"ן הָאֶמְצָעִית שֶׁבְּמִלַּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, כִּי הִיא נוֹסֶפֶת בַּמִּלָּה כְּשִׁי"ן יִשְׁשָׂכָר. גַּם כִּי לָקַח הַמָּשָׁל בַּמֶּה שֶׁאֵרַע, שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ.

וְאָמַר הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמּוֹלֵךְ וְגוֹ'. רָצָה לוֹמַר **הוּא** הָאָדָם הַיָּדוּעַ.

וְדָרְשׁוּ זַ"ל (מגילה י, א) **הַמּוֹלֵךְ** — מֵעַצְמוֹ, כִּי לֹא הָיָה מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה. וּבָזֶה גִּילוּ לָנוּ עֹמֶק הַדְּבָרִים: כִּי בֶּאֱמֶת אָדָם יוּכַל לִמְלֹךְ מֵעַצְמוֹ, וְהַבְּחִירָה תְּלוּיָה בּוֹ לִהְיוֹת כְּאֶחָד מִמַּלְאָכֵי עֶלְיוֹן, וְאֵינוֹ מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זַ"ל פֶּרֶק רַבִּי עֲקִיבָא (שבת פח, ב) אָמְרוּ, מַה לִּילוּד אִשָּׁה בֵּינֵינוּ. גַּם כִּי יוּכַל לִמְלֹךְ מֵעַצְמוֹ וּבִבְחִירָתוֹ עַל כָּל נִמְצְאֵי הָעוֹלָם, אוֹ לְהִשְׁתַּעְבֵּד לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (בראשית רבה ח, יב) וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם וְגוֹ' (בראשית א, כו) זָכוּ רָדוּ, לֹא זָכוּ וְכוּ'[יב]. וְדָרְשׁוּ זַ"ל פֶּרֶק קַמָּא דִּמְגִלָּה (יא, א) "הַמּוֹלֵךְ" — אָמַר רַב: מוֹלֵךְ מֵעַצְמוֹ, אָמְרֵי לֵיהּ לְשֶׁבַח וְאָמְרֵי לֵיהּ לְגָנַאי. אָמְרֵי לֵיהּ לְשֶׁבַח, דְּלָא הָוֵי אִינִישׁ דְּחָשׁוּב לְמַלְכוּתָא כְּוָתֵיהּ. וְאָמְרֵי לֵיהּ לְגָנַאי, דְּלָא הָוֵי חָזֵי לְמַלְכוּתָא, וּמָמוֹן יְתֵרְתָּא הָוֵה דְּיָהִיב. רָצוּ בָּזֶה, כִּי הַבְּחִירָה שֶׁבְּיַד אָדָם לְפָעָמִים הִיא לְשֶׁבַח וּפְעָמִים לְגָנַאי. כִּי בִּנְטוֹתוֹ אֶל הַטּוֹבָה הוּא שֶׁבַח לָאָדָם, וְגָדוֹל מִמַּלְאָכֵי הַשָּׁרֵת, וְזֶהוּ "דְּלָא חָשִׁיב אִינִישׁ לְמַלְכָּא שֶׁל עוֹלָם כְּוָתֵיהּ". אָמְנָם בִּנְטוֹתוֹ אֶל הָרָע הוּא לְגָנַאי. וְלָקַח לְמָשָׁל "וּמָמוֹן הַרְבֵּה הוּא דְּיָהִיב", רָצָה לוֹמַר שֶׁעִקַּר כַּוָּנָתוֹ וְתַכְלִיתוֹ הוּא אֲסֵפַת הַמָּמוֹן.

יא. ראה מועד קטן כו, ב.

יב. במדרש: "...לא זכו יִרְדּוּ [כלומר: זכו — יִרְדּוּ וישלטו בכל, לא זכו — יִרְדּוּ, אחרים ימשלו בהם]...".

מחיר יין

וְאָמַר שֶׁמֶּלֶךְ מֵהוֹדּוּ **וְעַד כּוּשׁ**, רָצָה לוֹמַר מִתְּחִלַּת לֵידָתוֹ הַנִּקְרָא **הוֹדּוּ**, כִּי הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו, וְהַכֹּל חוֹשְׁקִין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת (רבה, ג, טז) גַּם אֶת הָעוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם (קהלת ג, יא), אַהֲבַת הָעוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם, אָדָם יֵשׁ לוֹ עֲשָׂרָה בָּנִים, וְהַקָּטָן מְלֵא רִירִין וְאוֹהֲבוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּן. **וְעַד כּוּשׁ**, שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁהוּא הַמַּחְשִׁיךְ פְּנֵי הַבְּרִיּוֹת, וְהוּא הֶעְדֵּר[יג] הַכָּרוּךְ בַּעֲקֵב כָּל חַי, וְנִקְרָא בְּפִי הַחֲכָמִים "חֹשֶׁךְ", כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַמּוֹרֶה (ח"ג פרק י') בַּפָּסוּק (ישעיהו מה, ז) יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ[יד]. וְלָכֵן כִּנָּה אוֹתָהּ בְּכוּשׁ שֶׁהוּא לָקָה בְּעוֹרוֹ וְחָשַׁךְ מֵאָדָם תָּאֳרוֹ.

וְהַנִּרְאֶה שֶׁזּוֹ כַּוָּנָתָם בְּאָמְרָם (במדבר יב, א) וַיְדַבְּרוּ בְּמֹשֶׁה עַל אוֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכּוּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח, רָצָה לוֹמַר שֶׁהָיָה נֶעְדָּר מִמֶּנּוּ[טו], כְּאִלּוּ הָיְתָה אִשָּׁה כּוּשִׁית מֵתָה וְנֶעְדֶּרֶת. וּרְאֵה מַה נִּפְלָא מַאֲמָרָם פֶּרֶק קַמָּא דִּמְגִלָּה (יא, א) רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: הוֹדּוּ וְכוּשׁ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְחַד אָמַר: זוֹ אֵצֶל זוֹ הֵם. וְיֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, לָמָּה אָמְרוּ "מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ", וְלֹא אָמְרוּ "מִתְּחִלַּת הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ", וְאִם אֵין לוֹ תְּחִלָּה אֵין לוֹ סוֹף, כִּי מַאֲמַר מֶסְכָּם[טז] לַחוֹקְרִים כָּל שֶׁאֵין לוֹ רִאשׁוֹן אֵין לוֹ אַחֲרוֹן, וְשֶׁאֵין לוֹ תְּחִלָּה אֵין לוֹ סוֹף. אוֹ לָמָּה לֹא אָמְרוּ "מִתְּחִלַּת הָעוֹלָם עַד תְּחִלָּתוֹ". אֶלָּא נִרְאֶה שֶׁבָּאוּ לְהָעִיר עַל כַּוָּנָתֵינוּ, מַר אָמַר חַדָּא וּמַר אָמַר חַדָּא וְלֹא פְּלִיגִי. כִּי יָדוּעַ שֶׁהָאָדָם

יג. העדר החיים, המות.

יד. במורה נבוכים שם: "...כמו שנאמר במי שכבה נר בלילה — שהוא חידש החושך, כך נאמר במי שהפסיד הראות — שעשה העוורון. ואעפ"י שהחושך והעוורון העדרים [כלומר, אינם מציאות חיובית, אלא העדר הראיה והעדר האור]... ולפי זה הפירוש יתבאר מאמר ישעיה (מה, ז) יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע, מפני שהחושך והרע — העדרים. והסתכל איך לא אמר 'עושה חושך' ולא 'עושה רע', מפני שאינם דברים נמצאים [במציאות חיובית] שיתלה בהם 'עשיה', ואמנם אמר על שניהם 'בורא', שהיא מילה שיש לה הִתָּלוּת [=שייכות] בהעדר בלשון העברי...".

טו. לקיחה — לשון העדר.

טז. הנחה מוסכמת.

מחיר יין

נִקְרָא "עוֹלָם קָטָן", כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר בַּאֲרִיכוּת הַמּוֹרֶה (ח"א פרק ע"ב). וְלָכֵן אָמַר שֶׁהוֹדוּ וְכוּשׁ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, כִּי אֶחָד בִּתְחִלַּת יְמֵי הָאָדָם וְהַשֵּׁנִי בְּסוֹפוֹ, וְהֵם כָּל יְמֵי עוֹלָמוֹ. וּלְהָעִיר עַל סוֹדָם אָמְרוּ "מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ" וְלֹא אָמְרוּ "מִתְּחִלַּת הָעוֹלָם", כִּי לֵידַת הָאָדָם הִיא גַּם כֵּן סוֹף הָעוֹלָם אֶחָד, שֶׁהֵם יְמֵי הָעִבּוּר שֶׁנִּקְרָא גַּם כֵּן עוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ ז"ל (ברכות י, א) הַנִּי חֲמִשָּׁה בָּרְכִי נַפְשִׁי נֶגֶד מִי אֲמָרָן דָּוִד, נֶגֶד חֲמִשָּׁה עוֹלָמוֹת שֶׁדָּר בָּהֶן, דָּר בְּמֵעֵי אִמּוֹ וְאָמַר שִׁירָה כו'. וְהַשֵּׁנִי שֶׁאָמַר שֶׁהוֹדוּ וְכוּשׁ סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ בִּבְחִינַת כִּי כְּצֵל יָמֵינוּ עַלֵּי אֶרֶץ וְאִם אֶלֶף שָׁנִים יִחְיֶה כְּלֹא הָיָה יִהְיֶה, וּבִבְחִינָה זוֹ הֵם סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה דָּרְשׁוּ גַּם כֵּן כִּי הוּא רוֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר מִתִּפְסַח וְעַד עַזָּה (מלכים־א ה, ד), רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: תִּפְסַח בְּסוֹף הָעוֹלָם וַעַזָּה בְּסוֹף הָעוֹלָם, וְחַד אָמַר: תִּפְסַח וְעַזָּה בַּהֲדָדֵי. וְהַנִּרְאֶה פֵּרוּשׁוֹ גַּם כֵּן כְּדֶרֶךְ זוֹ. אֶלָּא שֶׁלְּגַבֵּי שְׁלֹמֹה שֶׁהָיָה מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל וּמִנְּבִיאֵיהֶם, נָתַן לוֹ עוֹד מְלוּכָה יוֹתֵר מִבַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ. וְזֶה כִּי תִּפְסַח הוּא עַל דֶּרֶךְ "כֶּבֶשׁ כֶּשֶׁב" וּכְמוֹ שֶׁבֵּאֵר הָרַב הַמּוֹרֶה (ח"ב פרק מג) שֶׁדֶּרֶךְ הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים לְדַבֵּר בְּדֶרֶךְ זוֹ, וּבֵאֵר שֶׁמִּלַּת "בּוֹחֲלִים" הוּא כְּמוֹ "חוֹבְלִים", וְכֵן "תִּפְסַח" הוּא מִלְּשׁוֹן "תִּסְפַּח", מִלְּשׁוֹן סְפָחֵנִי נָא (שמואל־א ב, לו), שֶׁהוּא מִיּוֹם יְצִירַת הַוָּלָד בִּמְעֵי אִמּוֹ שֶׁמַּתְחִיל לְהִתְרַקֵּם וְלִסְפֹּחַ יַחַד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו א, ה) טֶרֶם אֶצָּרְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וְגוֹ'. עַד עַזָּה שֶׁהוּא נֶאֱמָר עַל עוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא הַכֹּל עוֹז וְהָדָר לְפָנָיו. וְלָכֵן אָמַר שֶׁהָיָה מוֹשֵׁל מִתִּפְסַח וְעַד עַזָּה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר, שֶׁהֵם נַהֲרֵי גַן הַיּוֹצְאִים מִן הָעֵדֶן, זֶהוּ בְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּמַלְכֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה אָמַר שֶׁמָּלַךְ רַק **מֵהוֹדוּ וְעַד כּוּשׁ**, שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה וְלֹא יוֹתֵר, כִּי אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

וְדַע, כִּי אָמְרָם "מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ", וְלֹא אָמְרוּ "מִתְּחִלַּת הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ", יֵשׁ לִי בּוֹ דָּבָר נָאֶה אַזְכִּירוֹ לְךָ הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵעִנְיַן מַאֲמָרֵינוּ. וְזֶה, כִּי גַּם לְפִי פְּשׁוּטוֹ הֵצַרְךָ לוֹמַר "מִסּוֹף הָעוֹלָם" וְלֹא "מִתְּחִלַּת". כִּי כְּבָר דָּרְשׁוּ ז"ל בְּיוֹמָא פֶּרֶק הוֹצִיאוּ (נד, ב) הָעוֹלָם מֵאֶמְצָעוֹ נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב, לח, לח) בְּצֶקֶת

מְדִינָה: ב בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת | הַמֶּלֶךְ

מחיר יין

עָפָר לַמּוּצָק וּרְגָבִים יֻדְבָּקוּ וְגוֹ' וְהַמּוּצָק הוּא הַנִּקְרָא בְּפִי הַחוֹקְרִים מֶרְכַּז הָאָרֶץ, וְאִם כֵּן תְּחִלַּת הָאָרֶץ הוּא הָאֶמְצַע וְהַצְּדָדִים הֵם הַסּוֹף וְלָכֵן הֵכְרַח לוֹמַר מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְהוּא מְבֹאָר לַמֵּבִין.

וְנַחֲזֹר לִדְבָרֵינוּ, אָמַר שֶׁמָּלַךְ עַל **שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה**. נָקַט מִנְיָן זֶה הַמֻּזְכָּר בַּכְּשֵׁרָה שֶׁבַּנָּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כג, א) וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים, וְדָרְשׁוּ ז"ל (בראשית רבה נח, א) בַּת מֵאָה כְּבַת עֶשְׂרִים לְחֵטְא וּבַת כ' כְּבַת ז' לְיֹפִי. וְזוֹ הִיא מַעֲלַת שָׂרָה, אֲבָל רֹב הָעוֹלָם הוּא בְּהֵפֶךְ, ז' כְּבֶן כ' וּבֶן כ' כְּבֶן ק'. וְזֶהוּ אָמְרוֹ בְּכָאן **שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים** מִנְיָן הַמֵּעַט קֹדֶם. וְלֹא נָקַט בַּמִּנְיָן הַגָּדוֹל יוֹתֵר "מֵאָה", כִּי אָמְרוּ ז"ל (אבות ה, כא) בֶּן מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם. וְאָמַר שֶׁאִלּוּ הַשְּׁנַיִם הֵם **מְדִינָה**, רָצָה לוֹמַר, שֶׁעוֹסֵק בְּהַנְהָגַת הַמְּדִינוּת וַאֲסִפַּת הַמָּמוֹנוֹת, שֶׁהוּא כְּלֵל הַמְבַקֵּשׁ לְרֹב בְּנֵי אָדָם, וְאֵינָם חוֹשְׁבִין עַל תַּכְלִית הַנַּפְשִׁי אֲשֶׁר אַחַר מוֹתָן. וְאֶפְשָׁר שֶׁ**מְּדִינָה** רָצָה לוֹמַר לְשׁוֹן רִיב וּמָדוֹן, כְּלוֹמַר שֶׁבְּכָל שָׁנָיו יֵשׁ לוֹ רִיב וּמָדוֹן עִם יְצִרוֹ הָרָע לְכָבְשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (משלי טז, לב) וּמוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלּוֹכֵד עִיר. וְאָמַר **שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה**, כִּי כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ רִיב וּמָדוֹן מְיֻחָד, כְּאָמְרָם ז"ל פֶּרֶק הֶחָלִיל (סוכה נב, ב) בְּכָל יוֹם וָיוֹם יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו כו', נָקַט יוֹם לְשָׁנָה.

ב. **עַד** הֵנָּה סִפֵּר כְּלַל יְמוֹת הָאָדָם, וְחָזַר לְפָרְטָן דֶּרֶךְ פְּרָט מַה שֶּׁנּוֹהֵג בְּעוֹלָמוֹ. וְיָדוּעַ שֶׁיְּמֵי הָאָדָם נֶחֱלָקִים לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, שֶׁהֵם: יְמֵי הָעֲלִיָּה הַנִּקְרָאִים יְמֵי נַעֲרוּת, וִימֵי הַבַּחֲרוּת הַנִּקְרָאִים יְמֵי הָעֲמִידָה, וִימֵי הַיְרִידָה שֶׁהֵם שֶׁל יְמֵי הַזִּקְנָה. וְלָכֵן הִתְחִיל מִימֵי הָעֲלִיָּה לְהוֹרוֹת בָּהֶן דַּרְכֵּי בְּנֵי הָאָדָם. לָכֵן אָמַר **בַּיָּמִים הָהֵם** וְגוֹ'. וּכְבָר גִּלּוּ לָנוּ בְּמִגִּלָּה רַבָּתִי (א, י) שֶׁיְּשִׁיבָה זוֹ אֵינָהּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ, אָמְרוּ: "בְּשֶׁבֶת" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא **בְּשֶׁבֶת**, יְשִׁיבָה שֶׁאֵינָהּ יְשִׁיבָה. כְּבָר יָדַעְתָּ מַאֲמַר הָרַב הַמּוֹרֶה בְּהַקְדָּמָתוֹ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְדַע, כִּי מַפְתֵּחַ הַבָּנַת כָּל מַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים ז"ל וִידִיעַת אֲמִתָּתָם, הוּא הַבָּנַת

אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: ג בַּשָּׁנָה שְׁלִישִׁית לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה

מחיר יין

הַמְּשָׁלִים וְעִנְיָנֵיהֶם וּפֵרוּשׁ מִלּוֹתֵיהֶם, שֶׁהֵם לִפְעָמִים מִשְׁתַּתְּפִים אוֹ מֻשְׁאָלִים אוֹ מְסֻפָּקִים[יז]. וּבֵאֵר שָׁם (פרק ט׳) כִּי פֵּרוּשׁ "כִּסֵּא" הוּא נֶאֱמַר עַל גְּדֻלַּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְעַצְמוּתוֹ אֲשֶׁר אֵינוֹ יוֹצֵא מֵעַצְמוֹ, וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ כִּי יָד עַל כֵּס יָ־ה (שמות יז, טז), וּבֵאֵר גַּם שָׁם (פרק י"א) כִּי מִלַּת יָשַׁב הַנֶּאֱמַר אֶצֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, הוּא מוֹרֶה עַל הַמְנוּחָה בְּלֹא שִׁנּוּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיג, ט) מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת — מַעֲמִידָהּ וּמְקַיְּמָהּ. וְכֵן נֶאֱמַר בִּירוּשָׁלַיִם בַּעֲמִדוּת וּבְקִיָּמוּת וְהִיא בְּמַעֲלָה הָעֶלְיוֹנָה וְרָאֲמָה וְיָשְׁבָה תַּחְתֶּיהָ (זכריה יד, י). וְכֵן נֶאֱמַר כָּאן בַּיָּמִים הָהֵם שֶׁמַּתְחִילִים יְמֵי הַנַּעֲרוּת, וּכְשֶׁמַּתְחִיל לָנוּחַ וְלִהְיוֹת הָאָדָם מִתְבּוֹנֵן שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַמַּלְכוּת, רָצָה לוֹמַר שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמַעֲלָתוֹ וּגְדוּלָתוֹ שֶׁהוּא מוֹלֵךְ עַל כָּל הַנִּמְצָאִים אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה שֶׁהוּא מוֹשֵׁל עַל כָּל הָעוֹלָם שֶׁהִיא הַבִּירָה הַגְּדוֹלָה הַנִּקְרֵאת שׁוּשָׁן כִּי הוּא נֶחְמָד כְּשׁוֹשַׁנַּת הַוֶּרֶד, וּמַה נָּאוֹת לְזוֹ מִדְרָשָׁם פֶּרֶק קָמָא דִּמְגִלָּה (יא, ב) מַאי כְּשֶׁבֶת, לְאַחַר שֶׁנִּתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ.

ג. בַּשָּׁנָה שְׁלִישִׁית לְמָלְכוֹ וְגוֹ'. הוֹסִיף בֵּאוּר, כִּי מִיָּד שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם בֶּן שָׁלֹשׁ שֶׁאָז גְּמָלוּהוּ מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כִּי זְמַן הַנֶּקֶת הַתִּינוֹק הוּא כ"ד חֹדֶשׁ שֶׁהֵם שְׁתֵּי שָׁנִים, מִיָּד מַתְחִיל לֵידַע מִטּוֹב וְעַד רָע. כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ ז"ל (נדרים לב, א) בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב, יח) עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע וְגוֹ'. וְאָמַר שֶׁמִּיָּד לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ, וּמַתְחִיל לֵילֵךְ אַחַר תַּאֲוֹתָיו הַגַּשְׁמִיּוֹת, לִמְשֹׁךְ בְּמִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּרְשָׁעִים[יח] נְנַסְּכָה בְּיַיִן וְגוֹ'.

יז. "משתתפים" — מילה שמשמעותה משותפת ליותר מנושא אחד. כגון: 'מלאך' שפירושו מלאך ה' או שליח בשר ודם. "מושאלים" — מילה המושאלת מענין אחר. כגון: יד ה' עיני ה'. "מסופקים" — מילה שיפול ספק במשמעותה אם היא מן ה"משתתפים" או מן ה"מושאלים".

יח. כנראה הוא צירוף פסוקים בקהלת (ב, א — ג): "...אמרתי אני בלבי לכה נא אנסכה בשמחה... למשוך ביין...". רבנו משתמש בצירוף זה גם בספרו

לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל | פָּרַס וּמָדַי הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו: ד בְּהַרְאֹתוֹ אֶת־עֹשֶׁר

מחיר יין

וְאָמַר שֶׁעָשָׂה מִשְׁתֶּה הַזֶּה לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו, הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו. דַּע, כִּי בְּאָדָם הֵם מִקְצָת אֵיבָרִים שֶׁהֵם בְּמַדְרֵגַת הַשָּׂרִים, כְּגוֹן הַלֵּב וְהַכָּבֵד. וְהָרֹאשׁ מֶלֶךְ לְכָל אֵיבָרִים. וּמִקְצָת אֵיבָרִים הֵם בְּמַדְרֵגַת עֲבָדִים. לָכֵן אָמַר שֶׁעָשָׂה מִשְׁתֶּה זֶה לְכָל אֵיבָרָיו שָׂרִים וַעֲבָדִים לֹא יִמְנַע מֵאֶחָד מֵהֶם תַּאֲוָתוֹ.

וְאָמַר שֶׁאֵלּוּ שָׂרִים וַעֲבָדִים הֵם חֵיל פָּרַס וּמָדַי. כִּי יָדוּעַ שֶׁבָּאָדָם הֵם שְׁלֵמוּיוֹת הַנִּקְרָאִים בְּפִי הַחֲכָמִים שְׁלֵמוּת רִאשׁוֹן וּשְׁלֵמוּת אַחֲרוֹן. הָרִאשׁוֹן הוּא מַעֲלַת הַמִּדּוֹת, הַנִּקְרָא שֵׂכֶל הָאֱנוֹשִׁי, הַנִּתְלֶה כֻּלּוֹ בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת, וְנִקְרָא בְּפָסוּק זֶה מָדַי. וּפָרַס הוּא מִלְּשׁוֹן שָׁכָר, כְּאָמְרָם (אבות א, ג) עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, וּמוֹרֶה עַל שְׁלֵמוּת הָאַחֲרוֹן, שֶׁהוּא שֵׂכֶל הָעִיּוּנִי, וְהוּא תַּכְלִית הָאָדָם, וּבוֹ נִתְלֶה עֹנֶשׁ וּשְׂכַר הָאָדָם, כִּי לֹא תִּהְיֶה הַצְוָאָה[יט] לִבְהֵמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב (פרק ב׳ חלק א׳). וְלָכֵן אָמַר פָּרַס קֹדֶם מָדַי, אַף כִּי מַגִּיעַ לָאָדָם בָּאַחֲרוֹנָה, לוֹמַר, שֶׁבִּתְחִלַּת נַעֲרוּתוֹ מְהַפֵּךְ הַדְּבָרִים הָרְאוּיִים, וְהוֹלֵךְ בִּשְׁרִירוּת לִבּוֹ, וְעוֹשֶׂה הַנָּאוֹתָיו וּמִשְׁתָּיו עִם חֵיל פָּרַס וּמָדַי רָצָה לוֹמַר, כִּי הַשֵּׂכֶל וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁהָיוּ לְפָנָיו וְהָיוּ מוּכָנִים לְהַגְּעַת הַשְּׁלֵמוּת, אֲשֶׁר לֹא הִגִּיעַ[כ] לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמִינֵי הַתַּחְבּוּלוֹת לְהַמְצִיא תַּאֲוָתָיו. וּקְרָאָן פַּרְתְּמִים שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁרָרָה, כִּי בֶּאֱמֶת הֵם בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה לַזּוֹכֶה לָהֶן וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו, וּכְבָר בֵּאַרְתִּי מַה הֵם הַשָּׂרִים וְהַמְּדִינוֹת.

ד. וְאָמַר בְּהַרְאוֹתוֹ אֶת עֹשֶׁר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת יְקַר תִּפְאֶרֶת

תורת העולה (ח"ג פרק סד): "...והוא כוונת האומר [עץ הדעת] ענבים היו, כי זהו ענין המסוגל ביין להמשיל בו כל תאוות העולם, וכמו שנאמר ברשעים ונסכה ביין וגו'...".

יט. ציווי המצוות.

כ. הכשרונות לא הגיעו לאדם כדי להשתמש בהם לתאוותיו.

כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת־יְקָר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמְאַת יוֹם: ה וּבִמְלוֹאת

מחיר יין

גְּדוּלָּתוֹ וְגוֹ'. רָצָה לוֹמַר, שֶׁמִּתְגָּאָה בִּרְאוֹתוֹ אֶת יְקָר הָאָדָם וְתִפְאַרְתּוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם עַל כָּל מִינֵי הַנִּמְצָאוֹת. וְיָדוּעַ כִּי קִנְיְנֵי הָאָדָם הֵם בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְהֵם: הָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד וְהַמַּעֲלָה. וְלָכֵן נֶגֶד הָעֹשֶׁר אָמַר **אֶת עֹשֶׁר**, וּכְנֶגֶד הַכָּבוֹד אָמַר **כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ**, וְנֶגֶד הַמַּעֲלָה אָמַר **אֶת יְקָר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ**, כִּי בֶּאֱמֶת זוֹ הִיא יְקַר תִּפְאַרְתּוֹ, וְלֹא כַּשְּׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו ט, כג) בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדוֹעַ וְגוֹ'.

וְאָמַר יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמְאַת יוֹם לְהוֹרוֹת עַל עִנְיָן נִפְלָא,

וְזֶהוּ, שֶׁבֵּאֵר שֶׁמִּתְגָּאָה בִּרְאוֹתוֹ שֶׁהוּא נִמְצָא הַנִּכְבָּד[כא] תַּחַת כָּל גַּלְגַּל הָעֶלְיוֹן[כב]. וְיָדוּעַ, כִּי הַגַּלְגַּל נֶחֱלָק לְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, חֶצְיוֹ נִרְאֶה עַל הָאָרֶץ, וְחֶצְיוֹ נִסְתָּר, כִּי הָאוֹפַן[כג] מַפְרִישָׁן וּמְחַלְּקָן לִשְׁנַיִם. וְהִנֵּה, בְּכָל יוֹם תָּמִיד מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת נִרְאִים וּמֵאָה וּשְׁמוֹנִים נִסְתָּרִים, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **שְׁמוֹנִים וּמְאַת יוֹם**, וּמִלַּת **יוֹם** הוּא רוֹמֵז עַל הַגַּלְגַּל, כִּי הוּא גּוֹרֵם לִהְיוֹת יוֹם וָלַיְלָה. וְכָל הַזְּמַן נִמְשָׁךְ אַחַר הַתְּנוּעָה[כד] שֶׁהִיא תְּלוּיָה בַּגַּלְגַּל. וּפֵרוּשׁ **יוֹם** הוּא זְמַן, כְּמוֹ הִנֵּה

כא. המציאות הנכבדה ביותר.

כב. הגלגל העליון הוא המקיף ומסבב את הכל (רמב"ם יסודי התורה ג, א).

כג. ה"אופן" — הוא רקיע השמים שצבעו תכלת "כעין התרשיש" ראה יחזקאל א, טז ובמורה נבוכים ח"ג פרק ד.

כד. הזמן — מקרה נמשך אחר התנועה ודָבֵק עמה, ולא ימצא אחד משניהם מבלתי האחר, לא תמצא תנועה כי אם בזמן, ולא יושכל זמן אלא עם התנועה (מורה נבוכים פתיחה לחלק ב', הקדמה טו). ביאור הדברים: מושגי ה'זמן' וה'תנועה' קשורים ותלויים זה בזה, כי אין אפשרות למדוד את הזמן — אלא באמצעות תנועה, כסיבוב גלגל השמש או מחוגי השעון. וכן לא תימצא תנועה שאיננה אורכת זמן כלשהו. הרי שגדרי ה'זמן' וה'תנועה' דבקים זה בזה, והזמן אינו אלא תוצאה של התנועה (על בריאת הזמן — ראה עוד בדברי רבנו בתורת העולה ח"ג פרק מה).

(א' נחה) **הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל־הָעָם הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לְמִגָּדוֹל**

מחיר יין

יוֹם ה' בָּא (ישעיהו יג, ט), אוֹ יוֹמוֹ יָבֹא (שמואל־א כו, י). וְהִנֵּה לֹא אָמַר שֶׁעָשָׂה מִשְׁתֶּה שְׁמוֹנִים וּמְאַת יוֹם, אֶלָּא שֶׁעָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל שָׂרָיו וְגוֹ' **בְּהַרְאוֹתוֹ אֶת עֹשֶׁר** וְגוֹ', רָצָה לוֹמַר כִּי בִּרְאוֹתוֹ אֶת גְּדֻלּוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְלָכֵן חָזַר עַכְשָׁו וְאָמַר:

ה. **וּבִמְלוֹאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה וְגוֹ'.** וּכְבָר יָדוּעַ שִׁתּוּף שֵׁם "מְלֵא" הַנֶּאֱמָר אֵצֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו ו, ג) מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, שֶׁפֵּרֵשׁ הָרַב הַמּוֹרֶה (חלק א' פרק י"ט) שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיַן חֲשִׁיבוּת וּמַעֲלָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּמָלֵא בִּרְכַּת ה' (דברים לג, כג), וּמְלֵא אוֹתָם חֲמַת לֵב (שמות לה, לה). וְכֵן אָמַר **בִּמְלוֹאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה**, כְּלוֹמַר, כְּשֶׁחָשַׁב שֶׁתַּכְלִיתוֹ וּשְׁלֵמוּתוֹ הוּא **בַּיָּמִים הָאֵלֶּה**, רָצָה לוֹמַר, בְּזֶה הָעוֹלָם תַּחַת הַשָּׁמַיִם, שֶׁהֵם הֶקֵּף יָמִים הַנִּזְכָּרִים, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שׁוּם שְׁלֵמוּת וְתַכְלִית אַחַר זוּלַת זֹאת, לָכֵן **עָשָׂה מִשְׁתֶּה שִׁבְעַת יָמִים**, חוֹזֵר חָלִילָה, וְרָצָה לוֹמַר, כָּל יָמָיו אָמַר שְׁחוֹט בָּקָר וַהֲרֹג צֹאן[כה], כִּי חָשַׁב שֶׁאֵין חֶשְׁבּוֹן בַּשְּׁאוֹל אֲשֶׁר הוּא הוֹלֵךְ שָׁמָּה[כו]. וְנָקַט **שִׁבְעַת יָמִים** כִּי כָּל יְמוֹת הָאָדָם נִמְנֶה בִּשְׁבִעָה שִׁבְעָה, וְהֵם שָׁבוּעַ אֶחָד, וְהוּא הַהֶקֵּף הָאֶמְצָעִי[כז]. וְכֵן נֶאֱמַר בִּבְנֵי אִיּוֹב (איוב א, ה) וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה.[כח]

וְאָמַר לְכָל הָעָם הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לְמִגָּדוֹל וְעַד קָטָן,

רָצָה לוֹמַר שֶׁמִּתְחַבֵּר עִם רְשָׁעִים וּמוֹשֵׁב לֵצִים, הַשְּׂמֵחִים אֱלֵי גִיל וְהוֹלְכִים אַחֲרֵי תַּאֲוָתָם, הֵן קָטָן הֵן גָּדוֹל, וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק עִם מִי

כה. עפ"י ישעיהו כב, יג.

כו. עפ"י קהלת ט, י.

כז. בין 'היום השמשי' — ו'החדש הירחי', ראה מורה נבוכים ח"ג פמ"ג.

כח. בפסוק נאמר: "הקיפו ימי המשתה", אולם ברור שמדובר שם בשבעה ימים, עיי"ש.

וְעַד־קָטֹן מִשְׁתֶּה שִׁבְעַת יָמִים בַּחֲצַר גִּנַּת בִּיתַן

מחיר יין

יֵשֵׁב בַּסְּעֻדָּה, בְּהִפּוּךְ מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלֹּא הָיוּ מְסֻבִּים בִּסְעֻדָּה אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִים מִי יֵשֵׁב עִמָּהֶם (סנהדרין כג, א).

בַּחֲצַר גִּנַּת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ, וְדָרְשׁוּ בְּמְגִלָּה רַבָּתִי (כ, ו) רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נֶחֶמְיָה פְּלִיגֵי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: גִּנָּה מִבַּחוּץ וְחָצֵר מִבִּפְנִים, וְרַבִּי נֶחֶמְיָה אוֹמֵר: גִּנָּה מִבִּפְנִים וְחָצֵר מִבַּחוּץ, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס: אֲנִי מְקַיֵּם דִּבְרֵי שְׁנֵיכֶם, כְּשֶׁהוּא הָיָה רוֹצֶה הָיָה עוֹשֶׂה חָצֵר, וּכְשֶׁהָיָה רוֹצֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ גִּנָּה. כֵּיצַד? פּוֹרֵשׂ אֶת הַוִּילוֹן וְעוֹשֶׂה חָצֵר, קוֹפֵל אֶת הַוִּילוֹן וְעוֹשֶׂה אוֹתָהּ גִּנָּה[כט], עַד כָּאן לְשׁוֹן הַמַּאֲמָר. וּמִי יִתֵּן וְאֵדַע אֵיךְ אָמַר רַבִּי פִּנְחָס שֶׁמְּקַיֵּם דִּבְרֵי שְׁנֵיהֶם, אִם לֹא עַל פִּי כַּוָּנָתֵינוּ שֶׁהוּא מְבֹאָר. וְזֶה, כִּי אָמַר שֶׁעוֹשֶׂה מִשְׁתֶּה זֶה **בַּחֲצַר גִּנַּת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ**, וְקָרָא לְשֵׁכֶל הָאָדָם **חֲצַר גִּנַּת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ** הַקָּבָּ"ה, וְהוּא הַנִּקְרָא גַּן עֵדֶן בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב בַּעַל הָעֲקֵדָה מְבֹאָר (שער ז' פרשת בראשית), וּרְמָזוֹ הָרַב הַמּוֹרֶה (חלק ב' פרק ל'). וְלָכֵן אָמַר כָּאן שֶׁ**בַּחֲצַר גִּנַּת בִּיתַן** שֶׁחָנָנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל, הוֹלֵךְ הָאָדָם בּוֹ אַחַר תַּאֲוֹתָיו וְזֶהוּ בְּתַכְלִית הַגִּנּוּת.

וְדַע, שֶׁמַּה שֶׁקָּרָא כָּאן **חֲצַר גִּנַּת בִּיתַן**, וְלֹא קְרָאוֹ "גַּן" לְבַד, כְּמוֹ שֶׁקְּרָאוֹ בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, הוּא לְהוֹסִיף בֵּאוּר לְדָבָר עָמֹק, בֵּאֲרוּהוּ הַפִּילוֹסוֹפִים הָאֲמִתִּיִּים. וְזֶהוּ: כִּי הַשֵּׂכֶל הַהִיוּלָנִי שֶׁבָּאָדָם[ל], אֵינוֹ אֶלָּא הַבִּינָה לְבַד מוּכָן לָצֵאת מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, לְכָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ הָאָדָם יַשְׂנוּ, וְהוּא כְּלוּחַ מוּכָן לְקַבֵּל כָּל הַצּוּרוֹת. וְזֶה בֵּאֵר אַלֶכְסַנְדֶּר הַפִּילוֹסוֹף, וְהֵבִיאוֹ בָּאֲרֻכָּה הָרַב שֵׁם טוֹב בְּפֵרוּשׁוֹ לְסֵפֶר הַמּוֹרֶה (חלק א' פרק ס"ח). וְלָזֶה קְרָאוֹ **חֲצַר גִּנַּת בִּיתַן**, כִּי חָצֵר זוּ גַּם כֵּן אֵינוֹ אֶלָּא הַכָּנָה, רְאוּיָה לִהְיוֹת גִּנָּה רְאוּיָה לִהְיוֹת בַּיִת, בְּיַד הָאָדָם לִבְנוֹתוֹ אוֹ לִנְטֹעַ.

כט. וילון הפריד בין החצר לגינה. והם ישבו בחצר, וכשהיה מקפל את הוילון — נראתה הגינה וצמחיה, ונראה כאילו יושבים בגינה.

ל. היינו הכשרון השכלי המולד, ההכשר ללמוד ולהבין.

מחיר יין

וְלָזֶה חָלְקוּ בַּמִּדְרָשִׁים הַמְּעוּלִים, חַד אָמַר חָצֵר לִפְנִים מִגִּנָּה כו' כְּמוֹ שֶׁחָלְקוּ בְּעַצְמָן בְּסוֹד גַּן עֵדֶן. דְּאִיתָא בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (טו, ב) רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: גַּן גָּדוֹל מֵעֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לא, ט) וַיְקַנְּאוּ בוֹ כָּל עֲצֵי עֵדֶן אֲשֶׁר בְּגַן אֱלֹהִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר עֵדֶן גָּדוֹל מִגַּן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, ח) וַיִּטַּע אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וְגוֹ'. וּבֵאֵר בַּעַל הָעֲקֵדָה (בשער ז')[לא] כִּי מַחֲלֹקְתָּם שֶׁרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ שֶׁיּוּחַס הָאָדָם שֶׁהוּא גַּן, אֶל הָעוֹלָם בִּכְלָלוֹ שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל, וּבִכְחִינָה זוֹ הַגַּן גָּדוֹל מֵעֵדֶן, כִּי עִקַּר עוֹלָם הַשָּׁפֵל הוּא הָאָדָם. וְרַבִּי יוֹסֵי סְבִירָא לֵיהּ שֶׁהָעֵדֶן הוּא הָעוֹלָם הַשִּׂכְלִי שֶׁהוּא עוֹלַם הַמַּלְאָכִים, וְכַוָּנַת הַכָּתוּב, שֶׁנָּטַע זֶה הַגַּן בְּתוֹךְ הָעֵדֶן הָעֶלְיוֹן, אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ יִשָּׁפַע תָּמִיד. וְכָתַב עוֹד שָׁם: וְזֶהוּ עִנְיַן כָּל הַנְּטִיעוֹת וְהַגַּנִּים וְהַפַּרְדֵּסִים, אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בָּהֶם הַכְּתוּבִים וְהַחֲכָמִים, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וּמֵעַתָּה כַּוָּנָתֵנוּ מְבֹאֶרֶת, כִּי רַבִּי יְהוּדָה שֶׁסּוֹבֵר שֶׁגַּן הוּא הָאָדָם, נֶעֱרָךְ אֶל עוֹלָם הַשָּׁפֵל, אַזִּיל לְטַעֲמֵיהּ, וְאָמַר גַּם כָּאן כִּי הַגַּן מִבַּחוּץ וְהֶחָצֵר מִבִּפְנִים, כִּי סְבִירָא לֵיהּ כִּי גּוּף הָאָדָם קָרוּי "גַּן" וְהַשֵּׂכֶל "חָצֵר", וְאִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לַעֲרִיכַת הַגַּן אֵצֶל הָעוֹלָם הַשִּׂכְלִי. כִּי אֵין יַחַס וְדִמְיוֹן בֵּין דָּבָר גַּשְׁמִי לְשֶׁאֵינוֹ גַּשְׁמִי, וְעַל כֵּן "עֵדֶן" הוּא עוֹלָם הַשָּׁפֵל וְהוּא גָּדוֹל מִ"גַּן". וְרַבִּי נֶחֶמְיָה סְבִירָא לֵיהּ כְּדַעַת רַבִּי יוֹסֵי, וְעַל כֵּן אוֹמֵר כִּי הֶחָצֵר מִבַּחוּץ וְהַגַּן מִבִּפְנִים. רָצָה לוֹמַר, שֶׁשֵּׂכֶל הָאָדָם קָרוּי "גַּן", וְאִי אֶפְשָׁר לְהַעֲרִיכוֹ אֵצֶל הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל שֶׁהוּא גַּשְׁמִי, רַק אֶל עוֹלָם הַשִּׂכְלִי, וְהוּא הָ"עֵדֶן" וְגָדוֹל מִ"גַּן". וְאָמַר, כִּי הֶחָצֵר מִבַּחוּץ, כִּי הַשֵּׂכֶל הַהִיוּלָנִי הוּא כֹּחַ מְעֹרָב בַּגּוּף, אוֹ נִקְשָׁר בַּגּוּף[לב], וְאִם כֵּן יִתָּכֵן לוֹמַר עָלָיו שֶׁהוּא מִבַּחוּץ.

לא. תמצית הדברים: לפי דעה א': "עדן" הוא המקור וה"גן" נמשך ממנו, על כן "עדן" הוא השכל העליון הכולל, וה"גן" הוא השכל החלקי המושפע את האדם תמיד [ולפי"ז "עדן" גדול מ"גן"]. לדעה ב': ה"גן" נטוע בתוך ובמרכזו של ה"עדן", והוא תכליתו של ה"עדן", על כן "עדן" היינו הבריאה בכללה, ו"גן" הוא האדם — מטרת הבריאה [ולפי"ז "גן" גדול מ"עדן"].

לב. מעורב בגוף — מתמזג עם הגוף כהויה אחת. נקשר בגוף — קשור אל הגוף בפעולתו, אך אינו מתמזג עמו.

הַמֶּלֶךְ: ו חוּר | כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת אָחוּז בְּחַבְלֵי־

מחיר יין

וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר שֶׁהוּא בִּפְנִים, לִהְיוֹת נְקִיַּת הַמַּשְׂכָּלוֹת נִקְנִית בּוֹ, וְעַל כֵּן רָאָה לוֹמַר עָלָיו שֶׁהוּא מִבִּפְנִים מִצַּד בְּחִינָה זוֹ. וְהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ עֲמֻקִּים מְאֹד בְּמַהוּת הַשֵּׂכֶל, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִינֵם. וְאָמַר רַבִּי פִּנְחָס כִּי הוּא יָקִים דִּבְרֵי שְׁנֵיהֶם, רָצָה לוֹמַר, שֶׁהוּא יְגַלֶּה סוֹדָם; כְּשֶׁהָיָה רוֹצֶה הָיָה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ חָצֵר כּוּ׳, וּמַה נִּפְלָא זֶה לְמִי שֶׁיְּבִינֶהוּ, וְזֶה כִּי הַ״וִילוֹן״ הוּא הַמָּסָךְ הַמַּבְדִּיל בֵּינֵינוּ לְבֵין אֱלֹקִים יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו נט, ב) עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִבְדִּילוּ וְגוֹ׳[לג]. וְלָזֶה כְּשֶׁפּוֹרֵס הַוִּילוֹן נִשְׁאָר חָצֵר, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּלֵידָתוֹ נֶעְדָּר מִכָּל טוּב, וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין. אָמְנָם כְּשֶׁמְּקַפֵּל וִילוֹן זֶה נַעֲשָׂה גִּנָּה, וְהוּא שֶׁקּוֹנֶה הַמַּשְׂכָּלוֹת כֻּלָּם, וְרָאוּי לִקְרוֹתוֹ גִּנָּה הַמֻּרְגָּל בְּפִי הַחֲכָמִים.

ו. **וְאָמַר חוּר כַּרְפַּס וְגוֹ׳ וְהַשְׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב וְגוֹ׳, וְהַשְׁתִּיָּה כַּדָּת וְגוֹ׳.** לְהַמְשִׁיךְ הַדָּבָר כְּפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מָשָׁל וּלְהַרְבּוֹת תַּעֲנוּגִים וְתַאֲוֹת שֶׁהוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶם. וּכְזֶה עָשָׂה שְׁלֹמֹה ע״ה בַּפָּסוּק (משלי ז, ו) כִּי בְּחַלּוֹן בֵּיתִי וְגוֹ׳ וְהִנֵּה אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ׳ פַּעַם בַּחוּץ וְגוֹ׳, זִבְחֵי שְׁלָמִים עָלַי וְגוֹ׳ וְכָל אוֹתָהּ פָּרָשָׁה, שֶׁכָּתַב הָרַב הַמּוֹרֶה בְּהַקְדָּמָתוֹ: שֶׁכֻּלּוֹ הוּא מָשָׁל וְאַזְהָרָה מִלְּהַמְשִׁיךְ אַחַר תַּאֲוֹת הַחֲמָרִיּוֹת, וְהִמְשִׁילָם לְאִשָּׁה זוֹנָה כּוּ׳. וְכָתַב לְבָסוֹף: וְלֹא תִּקָּוֶה מִמֶּנִּי לִמְצֹא כָּל עִנְיְנֵי הַמָּשָׁל בַּנִּמְשָׁל[לד], כִּי זֶה כֻּלּוֹ הֶמְשֵׁךְ הַדְּבָרִים כְּפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מָשָׁל כּוּ׳, עַד אִם תַּטְרִיחַ לְבַקֵּשׁ כָּל דָּבָר וְדָבָר בְּמָשָׁל — יוֹצִיאֶךָ לְאֶחָד מִשְׁנֵי דְּבָרִים, אוֹ שֶׁיַּשֵּׁךְ מִן הָעִנְיָן הַמְכֻוָּן בַּמָּשָׁל, אוֹ יַטְרִיחֲךָ לְפָרֵשׁ עִנְיָנִים אֵין פֵּרוּשׁ לָהֶם וְלֹא הוּשְׂמוּ בּוֹ לְפָרְשָׁם. וְתַגִּיעַ[לה]

לג. לפנינו בפסוק: עונותיכם היו מבדילים.

לד. ״...כלל זה הוא בלימוד על דרך הפשט והחקירה, אבל על דרך ההלכה — כל תיבה בתורה מדוייקת היא...״ (ליקוטי שיחות חט״ז עמ׳ 529, עיי״ש באריכות).

לה. במורה נבוכים לפנינו: ״...ותגיע מזאת הַהַטְרָחָה — לכמו זאת ההזיה העצומה, אשר יהזו בה ויחברו בה רוב כיתות העולם בזמנינו זה...״.

מחיר יין

מִזּוּ הַחַטָּאת אֶל זֹאת הַהֲזָיָה, אֲשֶׁר יְהִא בָּהּ רֹב הַחֲכָמִים כּוּ׳ פֵּרוּשׁ ״הַזָּיָה״ מְדַבְּרִים דִּבְרֵי הֲבַאי. וְכֵן אוֹמַר בְּכָאן, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַפְּסוּקִים הֵם לְיַפּוֹת פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מָשָׁל בְּמִינֵי תַּעֲנוּגִים וְתַאֲוֹת, וְלֹא נִתְּנוּ לְפָרֵשׁ, שֶׁלֹּא נֵצֵא גַּם כֵּן לְמִין הַהֲזָיוֹת. גַּם כִּי נוֹסָף בְּמָשָׁל זֶה שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה שֶׁאֵרַע, וְהֶצְרֵךְ לִכְתֹּב מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה. אָמְנָם מֵאַחַר שֶׁאֲנִי חוֹשֵׁב כָּל דִּבְרֵי הַהֲזָיָה וּדְרָשָׁה בְּעָלְמָא, כְּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְתִּי בְּהַקְדָּמָתִי, אִם כֵּן לָמָּה יִגְרְעוּ פְּסוּקִים אֵלּוּ מִכֻּלָּן, וְלָכֵן אֲפָרֵשׁ בְּעֵזֶר הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁבָּא לְהוֹסִיף דָּבָר בַּנִּמְשָׁל.

אָמַר חוּר כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת וְגוֹ׳. חוּר הוּא לְשׁוֹן שְׂרָרָה, מִלְּשׁוֹן חוֹרֵי יְהוּדָה (ירמיהו כז, כ). וְרָצָה לוֹמַר, שֶׁמַּרְאֵה גַּאֲוָתוֹ וּשְׂרָרָתוֹ בְּכָל מַדְרֵגוֹת הָעוֹלָם שֶׁתַּחְתָּיו, וְלָכֵן מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר מִי אָדוֹן לִי. וְיוֹתֵר נָאוֹת לְפָרֵשׁ כִּי אָמַר תְּחִלָּה שֶׁהוֹלֵךְ אַחַר תַּאֲוָתוֹ עִם **חֲצַר גִּנַּת בִּיתָן** שֶׁנָּתַן לוֹ הַמֶּלֶךְ הַקָּבָ״ה לְהִתְבּוֹנֵן בְּטִבְעֵי הַנִּמְצָאוֹת כֻּלָּן, וּלְהַשְׂכִּיל מֵהֵן מַה שֶּׁאֶפְשָׁר בְּכֹחַ הָאָדָם לְהַשִּׂיג, הוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן. וְהוֹלֵךְ וְסוֹדֵר הַנִּמְצָאִים זוֹ אַחַר זוֹ בְּסֵדֶר נָכוֹן. וְזֶה, שֶׁיָּדוּעַ שֶׁמַּעֲלַת הַנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם הֵם אַרְבַּע: הַדּוֹמֵם, הַצּוֹמֵחַ, הַחַי, וְהַמְדַבֵּר. וְהַנְּפָשׁוֹת לָהֶן הֵן שָׁלֹשׁ, כִּי הַצּוֹמֵחַ יֵשׁ לוֹ נֶפֶשׁ הַצְּמִחִית, וְהַחַי נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִי, וְהַמְדַבֵּר נֶפֶשׁ הַמְדַבֵּרִי, וְלַדּוֹמֵם אֵין לוֹ נֶפֶשׁ כְּלָל[לז]. וְעַל כֵּן לֹא רָמַז בְּכָתוּב זֶה רַק אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה בַּעֲלֵי הַנֶּפֶשׁ, אֲשֶׁר רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן בָּהֶן, לִהְיוֹת כָּל אֵלּוּ נִמְצָאִים בָּאָדָם. כְּמוֹ שֶׁהִתְחִיל רֹאשׁ הָרוֹפְאִים[לח] סִפְרוֹ: הַנְּפָשׁוֹת הֵם שָׁלוֹשׁ, וְאֵין חִלּוּק לָנוּ בָּזֶה אִם הָאֱמֶת שֶׁהֵם שָׁלוֹשׁ נְפָשׁוֹת, אוֹ נֶפֶשׁ אַחַת מִתְחַלֶּקֶת לְשָׁלוֹשׁ כִּתּוֹת אֵלּוּ[לט]. וְאִם תִּרְצֶה לוֹמַר וּלְפָרֵשׁ

לו. לדעת הרמב״ן (בראשית א, כ) גם לצומח אין ׳נפש׳, ועיין רבנו בחיי שם; ובאריכות בשער השמים [לאבי הרלב״ג] ריש מאמר ג. ולדעת האריז״ל — גם לדומם יש נפש (עיין שערי הקדושה למהרח״ו ח״ג שער א — ב, עץ חיים שער ל״ט דרוש ג) ומבואר בתניא (שער היחוד והאמונה פרק א).

לז. הוא היפוקרט היוני (חי בשלהי בית ראשון), דבריו מובאים גם בריש פרק א משמונה פרקים להרמב״ם.

לח. והם: הטבעית, החיונית, והנפשית, כמבואר להלן ב, ה. וזה כדעת הרמב״ם (בשמונה פרקים שם): ״...דע שנפש האדם אחת, ויש לה פעולות רבות

בּוּץ וְאַרְגָּמָן עַל־גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ

מחיר יין

חוּר מִלְּשׁוֹן "חוֹר" וְנֶקֶב[לט], גַּם הַמַּחְצָב יִהְיֶה רָמוּז בְּכָאן, כִּי "חוֹר" מוֹרֶה עַל הַמַּחְצָב, אֲשֶׁר נֶחְצָב מִבּוֹרוֹת עֲמֻקִּים נְקוּבִים מִתַּחְתִּית הָאָרֶץ. **וְכַרְפַּס** הוּא מַעֲלַת הַצּוֹמֵחַ, כִּי כַּרְפַּס הוּא מִין יָרָק הַמִּזְכָּר בְּדִבְרֵיהֶם[מ] בְּדִינֵי מָרוֹר שֶׁיּוֹצְאִים בּוֹ בַּפֶּסַח. **תְּכֵלֶת** הוּא עִמְרָא מִן הַחַי, הַצָּבוּעַ בְּדָם חִלָּזוֹן שֶׁהוּא מִין דָּג, שֶׁהוּא הַחַי.

וְדַע כִּי הַצּוֹמֵחַ נֶחְלַק לִשְׁנֵי חֲלָקִים: הָאֶחָד מִמֶּנּוּ — הֵם צְמָחִים הַקְּטַנִּים, כְּמִינֵי הַדֶּשָׁאִים, אֲשֶׁר הַכֹּחַ הַצִּמְחִי אֵינוֹ חָזָק בָּהֶן מְאֹד, וְעַל כֵּן הֵם קְטַנִּים עַל הָאָרֶץ. וְהַשֵּׁנִי — הֵם הָאִילָנוֹת אֲשֶׁר גְּדוֹלִים מֵעַל הָאָרֶץ. וְהַחַי נֶחְלַק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים: חֵלֶק הָרִאשׁוֹן — בִּתְנוּעַת הַשֶּׁט כַּדָּגִים אֲשֶׁר בַּמַּיִם. וְהַשֵּׁנִי — בִּתְנוּעַת הַחַי הַהוֹלֵךְ עַל הָאָרֶץ. וְהַשְּׁלִישִׁי — בִּתְנוּעַת הָעוֹף הַמְּעוֹפֵף עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם. וְעַל כֵּן הִתְחִיל לִסְפּוֹר הַמַּדְרֵגָה הַשְּׁפֵלָה שֶׁבַּצֶּמַח שֶׁהוּא הַכַּרְפַּס, וּמִמַּדְרֵגָה הַשְּׁפֵלָה שֶׁבִּתְנוּעַת הַחַי שֶׁהִיא תְּנוּעַת הַדָּג שֶׁהוּא הַתְּכֵלֶת. וְאָמַר אַחַר כָּךְ שֶׁמֵּאֵלּוּ הַמַּדְרֵגוֹת יַעֲלֶה וַיַּשִּׂיג אַחַר כָּךְ עוֹד מַדְרֵגוֹת יוֹתֵר גְּדוֹלִים. וּכְנֶגֶד עִנְיַן הַשֵּׁנִי שֶׁל הַצּוֹמֵחַ אָמַר **חַבְלֵי בּוּץ** שֶׁהוּא הַפִּשְׁתָּן הַנִּקְרָא עֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב, ו) וַתִּטְמְנֵהוּ בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ. וּכְנֶגֶד תְּנוּעַת הַחַי אָמַר **אַרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי כֶסֶף**, וְזֶה כִּי אַרְגָּמָן הוּא צֶמֶר הַבָּא מִן הַחַי הַהוֹלֵךְ עַל גְּלִילֵי כֶסֶף, וְרָצָה לוֹמַר כִּי הָרַגְלַיִם כִּגְלִילִים יָרוּצוּ. וְאָמַר שֶׁהֵן שֶׁל **כֶּסֶף** כִּי כָּל תְּנוּעַת בַּעַל הַחַי אֵינוֹ

חלוקות... ויחשב בעבור זה שיש לאדם נפשות רבות, כמו שחשבו הרופאים...". וראה עוד בענין זה: אבן עזרא קהלת ז, ג; רמב"ן בראשית א, ז; שער השמים [לאבי הרלב"ג] מאמר יא; תורה אור (לבעל ה'תניא') פרשת נח דף י' סוף עמוד ג'; ובדרוש פתח אליהו (ד"ג ע"ג).

לט. כמו שפירשו חז"ל (מגילה יב, א): "...מאי חור, רב אמר חרי חרי...", ופירש רש"י: "...מעשה מחט, מלאכת המצעות היתה עשויה נקבים נקבים...".

מ. ה"כרפס" אינו מחוכר בחז"ל בהקשר למרור. וראה באגור (דיני ליל פסח): "...מהר"י מולין ז"ל הורה לחזור אחר כרפס לטיבול ראשון... כי אינו בכלל מרור...".

מִטּוֹת | זָהָב וָכֶסֶף עַל רִצְפַת בַּהַט־וָשֵׁשׁ וְדַר

מחיר יין

אֶלָּא מִשּׁוּם כּוֹסֶף וּתְשׁוּקָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶל הַדָּבָר הַמִּתְנוֹעֵעַ אֵלָיו, וְאִלּוּ לֹא הָיָה זֹאת הַכּוֹסֶף וְהַתְּשׁוּקָה לֹא יְנוֹעֵעַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הָרַמְבָּ"ם בְּסִפְרוֹ הַמּוֹרֶה (ח"ב פרק ד').

וּמַה נִּפְלָא אָמְרוּ **אָחוּז בְּחַבְלֵי בּוּץ וְאַרְגָּמָן** כִּי מוֹרֶה בְּהַשִּׂיג טִבְעֵי הַנִּמְצָאוֹת יוּכַל לַעֲמֹד עַל סוֹד הַכִּלְאַיִם וְהַשַּׁעַטְנֵז, שֶׁהוּא אָחוּז בְּחַבְלֵי **בּוּץ וְאַרְגָּמָן** צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו. וּכְבָר יָדַעְנוּ בִּשְׁלֹמֹה ע"ה שֶׁמֹּרֵב יְדִיעָתוֹ בִּטְבָעֵי כָּל הַנִּמְצָאוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים־א ה, יג) וַיְדַבֵּר עַל הָעֵצִים מִן הָאֶרֶז אֲשֶׁר בַּלְّבָנוֹן וְגוֹ', עָמַד עַל סוֹד טַעֲמֵי תּוֹרָה עַד שֶׁהִשִּׂיג כָּל טַעֲמֶיהָ, וְלֹא נֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ רַק פָּרָה אֲדֻמָּה, שֶׁאָמַר עָלֶיהָ (קהלת ז, כד) עָמֹק עָמֹק וְגוֹ', וּבָרוּר הוּא, כִּי הַיּוֹדֵעַ סוֹד הַמְּצִיאוּת בִּכְלָלוֹ עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, יוּכַל לַעֲמֹד עַל סוֹדֵי הַתּוֹרָה, כִּי כֻּלָּם אֶל אֶחָד בְּרָאָן וּמֵרוֹעֶה אֶחָד נִתְּנוּ. וְנָקֵט מִצְוַת שַׁעַטְנֵז יוֹתֵר מִשְּׁאָר מִצְוֹת, כִּי הִיא מִצְוָה מְקֻבֶּלֶת, לֹא שִׂכְלִית בִּתְחִלַּת הַדַּעַת, וְהִיא מִצְוָה שֶׁהַשָּׂטָן וְהָאֻמּוֹת מְקַטְרְגִים עָלֶיהָ.

וְאַחַר שֶׁהִשְׁלִים שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת הַצּוֹמֵחַ וּשְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת הַחַי, בֵּאֵר מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית הַנִּשְׁאָר מִן הַחַי שֶׁהוּא עוֹף הַמְּעוֹפֵף, וְנָגְדּוֹ אָמַר **עַמּוּדֵי שֵׁשׁ**, כִּי הוּא מְעוֹפֵף עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם וְעוֹמֵד בְּשֵׁשׁ קְצָווֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֵם הַמַּעְלָה וְהַמַּטָּה וְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם. וְאָמַר **מִטּוֹת זָהָב וָכֶסֶף** נֶגֶד הַחַי הַמְדַבֵּר, הַנִּמְשָׁל לְזָהָב וָכֶסֶף שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ד, א) אֵיכָה יוּעַם זָהָב, וְאַל תִּקְרֵי "מִטּוֹת" אֶלָּא "מַטּוֹת", כִּי אֵלֶּה "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת" הַנִּזְכָּרִים (במדבר ל, ב). וְאָמַר **רִצְפַת בַּהַט וָשֵׁשׁ וְדַר וְסוֹחֶרֶת**, לְהוֹרוֹת שֶׁמִּכָּל הַנִּמְצָאוֹת לֹא נֶחְדַּל מִן הָאָדָם שֶׁגַּם הָאֻמָּצָעִיִּים לֹא נֶחְסְרוּ מִמֶּנּוּ. וְזֶה, כִּי יָדוּעַ שֶׁבֵּין כָּל מַדְרֵגָה מִן אַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת אֵלּוּ יֵשׁ אֻמָּצָעִיִּים הַמְצָרְפָן. כִּי הָאַלְמוֹג הוּא אֻמָּצָעִי בֵּין הַמַּחְצָב וְהַצּוֹמֵחַ, וְאַסְפּוּג הַיָּמִי אֻמָּצָעִי בֵּין הַצּוֹמֵחַ וְהַחַי, וְהַקּוֹף הוּא אֻמָּצָעִי בֵּין הַחַי וְהַמְדַבֵּר, וְזֶה אָמְרוּ **רִצְפַת** רָצָה לוֹמַר שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְרַצֵּף וּמְצָרֵף הַדְּבָרִים יַחַד. וְאָמַר **בַּהַט וָשֵׁשׁ** הֵם מַדְרֵגוֹת הָאַלְמוֹג

וְסוֹחֶרֶת: ז וְהַשְּׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב וְכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים וְיֵין מַלְכוּת רָב כְּיַד הַמֶּלֶךְ:

מחיר יין

שֶׁהֵם שְׁנֵי דְּבָרִים הָאַלְמוֹג הַלִּבְנִי וְהָאַלְמוֹג הָאָדֹם. וְנֶגֶד הַלָּבָן אָמַר בַּהַט שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס קְרוּסְטָלִיגִין, שֶׁהוּא לָבָן. וְשֵׁשׁ הוּא שֵׁשׁ אָדֹם כְּתַרְגּוּמוֹ בְּעַמּוּדֵי שֵׁשׁ. דַּר הוּא נֶגֶד הָאַסְפּוּג הַיָּמִי, כְּדִמְתַרְגְּמִינָן וְדוּרָא דְּכְרַכֵּי יַמָּא רַבָּא. וְסוֹחֶרֶת הוּא הַקּוֹף, שֶׁשְּׁנֵיהֶם הֵם מִלְּשׁוֹן הַקָּפָה וּסְחוֹרָה. וְלָכֵן סִפֵּר כָּל מַדְרֵגוֹת הַנִּמְצָאוֹת בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל, וּלְמַעְלָה לְעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, דְּהַיְנוּ עוֹלַם הַגַּלְגַּלִּים וְעוֹלָם הַשֵּׂכְלִי[מא], כִּי כְּבָר בֵּאַרְתִּי בִּתְחִלַּת דְּבָרַי שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ מְדַבְּרִים נֶגֶד יְמֵי הַנַּעֲרוּת, שֶׁאָז אֵינוֹ רָאוּי לַהַרֹס לַעֲלוֹת לְהַשִּׂיג לָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים שֶׁהַשָּׂגָתָן נִקְרָא מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וּמַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, וְהֵם אֵינָם רְאוּיִם לְלִמּוּד בִּימֵי הַנַּעֲרוּת, כִּדְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר תָּא וְאַגַּמְרָךְ מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, אָמַר לוֹ אַכַּתִּי לֹא קָשֶׁאי (חגיגה יג, א), רָצָה לוֹמַר עֲדַיִן לֹא זָקַנְתִּי. וְעַל כֵּן לֹא רָמַז בְּמִקְרָא זֶה רַק דְּבָרִים הַנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל.

ז. **וְאַחַר** שֶׁרָמַז בְּמִקְרָא זֶה שֶׁהַשֵּׂכֶל נִתְּנוּ הַקָּבָ"ה לָאָדָם לִהְיוֹת מִתְבּוֹנֵן בְּדַרְכֵי הַנִּמְצָאִים, וְלַעֲמֹד מִתּוֹכָן עַל סוֹדֵי טַעֲמֵי הַתּוֹרָה, חָזַר וְאָמַר: אֲבָל הָאָדָם אֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן, רַק הוֹלֵךְ אַחַר תַּאֲוַת לִבּוֹ. **וְהַשְּׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב וְכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים.** כְּלֵי זָהָב הֵם תַּאֲוַת הַנָּשִׁים. וְהִגִּיד לָנוּ שֶׁהוֹלֵךְ אַחַר תַּאֲוַת הַמִּשְׁגָּל שֶׁחֶרְפָּה הִיא לָנוּ[מב]. וּקְרָאָן כְּלֵי זָהָב, כִּי הָאִשָּׁה נִקְרֵאת כְּלִי, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין כב, ב) אֵין הָאִשָּׁה כּוֹרֶתֶת בְּרִית אֶלָּא לְמִי שֶׁעַשָּׂאָהּ כְּלִי. וּלְהַרְאוֹת יָפְיָם אָמַר שֶׁהֵם כְּלֵי זָהָב כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (פסוק ו) שֶׁהָאָדָם נִמְשָׁל לְזָהָב. וְאָמַר כֵּלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים, כִּי לֹא יַסְפִּיק בְּאִשָּׁה אַחַת,

מא. לפי הענין נראה שיש להוסיף כאן התיבות: לא סיפר.

מב. וכ"כ גם להלן ט, ט. ומקורו במורה נבוכים ח"ב פרק לו (ועוד) בשם אריסטו: "חוש המישוש חרפה היא לנו", אך הרמב"ן בדעת הקדושה (פרק ב) חולק על כך בחריפות.

ח וְהַשְּׁתִיָּה כַּדָּת אֵין אֹנֵס כִּי־כֵן | יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל־רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ־וָאִישׁ: ס

מחיר יין

רַק נָשִׁים רַבּוֹת לְהַרְבּוֹת תַּאֲוָתוֹ. כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַמּוֹרֶה (ח"ג פרק מ"ט) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְעִנְיָן גָּדוֹל בְּטַעַם אִסּוּר הַקְּדֵשָׁה, וְהוּא מְנִיעַת רֹב תַּאֲוַת הַמִּשְׁגָּל וְהַתְמָדָתוֹ, כִּי בְּהִתְחַלֵּף גּוּפֵי הַקְּדֵשׁוֹת תּוֹסִיף הַתַּאֲווֹת, כִּי לֹא יִתְעוֹרֵר אָדָם לְגוּף אֶחָד שֶׁהִרְגִּיל בּוֹ תָּמִיד, כְּהִתְעוֹרְרוֹ לְגוּפוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת חֲלוּקֵי הַצּוּרוֹת, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְקָרָא לְמַעֲשֶׂה זֶה וְהַשְּׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב כְּאָמְרָם ז"ל (כתובות לט, א) שׁוֹתֶה בַּעֲצִיצוֹ.

עַד הֵנָּה סִפֵּר סִדְרוֹ הָרָע שֶׁל אָדָם בְּנַעֲרוּתוֹ. וְסִפֵּר כִּי בַּטּוֹבָה שֶׁחָנָנוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, דְּהַיְנוּ שֶׁנָּתַן בּוֹ שֵׂכֶל לְהַשְׂכִּיל וּלְהַשִּׂיג בִּכְלַל הָעוֹלָם, הוֹלֵךְ בּוֹ אַחַר תַּאֲוָתוֹ. וְאָמַר אַחַר כֵּן:

ח. **וְהַשְּׁתִיָּה כַּדָּת וְגוֹ'.** רָצָה לוֹמַר, וְאַל תֹּאמַר כִּי הָאָדָם מֻכְרָח בְּמַעֲשָׂיו, וְזֶה אֵינוֹ, כִּי הַשְּׁתִיָּה הַנִּזְכֶּרֶת הִיא כַּדָּת, **אֵין אֹנֵס** כְּלָל, וְהַבְּחִירָה הִיא בְּיַד הָאָדָם לַעֲשׂוֹת טוֹב אוֹ רָע, **כִּי כֵן יִסַּד מֶלֶךְ** מַלְכֵי הַמְּלָכִים יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה **עַל כָּל רַב בֵּיתוֹ**, רָצָה לוֹמַר, שַׂר הָעוֹלָם[מג], וְנִקְרָא בְּפִי הַפִּילוֹסוֹפִים שֵׂכֶל הַפּוֹעֵל[מד] שֶׁהוּא נִקְרָא רַב בֵּיתוֹ. כִּי הָעוֹלָם בִּכְלָלוֹ הוּא בֵּית א־ל, וְהוּא צִוָּה עָלָיו שֶׁיָּנִיחַ **לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ וָאִישׁ**, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ברכות לג, ב) הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם. וְלָכֵן אֵין אָדָם מֻכְרָח כְּלָל, רַק שֶׁמִּיָּדוֹ הָיְתָה לוֹ כָּל מַה שֶׁעוֹשֶׂה. **וְאַחַר** שֶׁסִּפֵּר כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו, מַתְחִיל לוֹמַר שֶׁלֹּא דַּי שֶׁהוֹלֵךְ אַחַר תַּאֲוַת לִבּוֹ, וְהֵם הַדְּבָרִים שֶׁיִּצְרוּ מִתְאַוֶּה

מג. עפ"י יבמות טז, ב (ועוד): פסוק זה שר העולם אמרו. ובמורה נבוכים ח"ב פ"ו: "...שהצורות [=המוטבעות בחומר] כולם מפעולות השכל הַפּוֹעֵל, והוא המלאך, והוא 'שרו של עולם' אשר זכרוהו החכמים תמיד...".

מד. "שכל הפועל" הוא המדרגה השכלית הקרובה ביותר אל העולם הזה, והוא ממצע בין המלאכים [ה'שכלים הנבדלים'] לברואי עולם הזה, ועל ידו פועל הקב"ה את ההויה. ראה מורה נבוכים ח"ב פ"ד.

ט גַּם וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ:

מחיר יין

לָהֶן שֶׁהֵם הֶעָרֵב וְהַמוֹעִיל, אֶלָּא עוֹשֶׂה גַּם כֵּן דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם תַּאֲוָה כְּלָל אֶלָּא הֵם מַעֲשֶׂה בַּהֲמִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כט, יח) לְמַעַן סְפוֹת הָרְוָה אֶת הַצְּמֵאָה, שֶׁפִּרוּשׁוֹ: לְהַרְבּוֹת עֲוֹנוֹת שֶׁנַּפְשׁוֹ רוֹוָה מֵהֶן וְאֵין בָּהֶן יֵצֶר הָרָע, כִּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז וְדוֹמֵיהֶן, עִם הַצְּמֵאָה, עִם עֲוֹנוֹת שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוָּה לָהֶן. וְיָדוּעַ, כִּי אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינָן נִמְשָׁכִים אֶלָּא מֵחֹמֶר הָרָע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר בַּאֲרִיכוּת בַּעַל הָעֵקֵדָה (שער י״ב) כִּי פְּעֻלּוֹת בְּנֵי אָדָם נֶחְלְקוּ לְמִין אֲשֶׁר יִפְּנֶה אֶל תַּכְלִית, וְהֵם: הַטּוֹב וְהֶעָרֵב וְהַמוֹעִיל, אֲשֶׁר דִּבְּרוּ הַפִּילוֹסוֹפִים הַמְּדִינִיִּים. וְכָל אֵלּוּ נִמְשָׁכִים מִצַּד הַשֵּׂכֶל, הוֹאִיל וְיַכְוִנוּ אֶל תַּכְלִית מָה. אָמְנָם הַמִּין הַשֵּׁנִי אֲשֶׁר מִצַּד הַחֹמֶר אֵינוֹ מְקַבֵּל שׁוּם תַּכְלִית, כִּי אִם אֶל הֶפְסֵד וּפְחִיתָה כוּ׳, וְלָזֶה אָמַר כִּי:

ט. **גַּם וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים,** וְלֹא אָמַר ״מִשְׁתֵּה לַנָּשִׁים״, אֶלָּא רָצָה לוֹמַר כִּי הַחֹמֶר הַנִּפְסָד הַנִּרְמָז בְּוַשְׁתִּי, גַּם שְׁלֹמֹה ע״ה קְרָאוֹ בִּמְשָׁלָיו אִשָּׁה זוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ז, י) שִׁית זוֹנָה וּנְצוּרַת לֵב, וְהִיא אֵשֶׁת אִישׁ גַּם כֵּן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הָרַב הַמּוֹרֶה בְּהַקְדָּמָתוֹ לְח״אמה. וּרְאֵה כִּי מִלַּת **וַשְׁתִּי** הִיא מִלַּת ״שִׁית״, וּוֵי״ו רִאשׁוֹנָה הִיא נוֹסֶפֶת, כְּמִנְהַג הַלָּשׁוֹן לִהְיוֹת וָי״ו נוֹסֶפֶת בְּרֵאשִׁית הַמִּלָּה. וְנִשְׁאֲרוּ אוֹתִיּוֹת ״שִׁית״. וְלָכֵן אָמַר, כִּי לֹא דַּי בְּמִשְׁתֵּה שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַנִּזְכָּר, אֶלָּא שֶׁגַּם הִיא **עָשְׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים** כְּאוֹתָן שֶׁדִּבַּרְתִּן קַלּוֹת. וְזֶה הַמִּשְׁתֵּה עָשְׂתָה בְּ**בֵית הַמַּלְכוּת** שֶׁל **אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ**, שֶׁהוּא גּוּף הָאָדָם הַנִּקְרָא **בַּיִת**, כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה ע״ה (קהלת י, יח) בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמִּקְרֶה וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת. וּמְבֹאָר שֶׁזֶּה הַבַּיִת הוּא בֵּית מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַנִּזְכָּר. וְהִנֵּה חָזַר וְסִפֵּר, מִי שֶׁהִרְגִּיל עַצְמוֹ בְּנַעֲרוּתוֹ עַל דֶּרֶךְ הַנִּזְכָּר לְעֵיל, קָשֶׁה לְפָרֹשׁ הֵימֶנָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִשְׁלֵי (כב, ו)

מה. הענין מבואר להלן פסוק כב.

י בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב־הַמֶּלֶךְ בַּיָּיִן אָמַר לְמְהוּמָן בִּזְתָא חַרְבוֹנָא בִּגְתָא וַאֲבַגְתָא זֵתַר

מחיר יין

חָנוּךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ וְגוֹ׳. וְנִרְאֶה שֶׁזּוֹ הִיא כַּוָּנָתָן בְּאָמְרָם (בראשית רבה פ, י) הַנִּבְעֶלֶת לְעָרֵל קָשֶׁה לִפְרֹשׁ הֵימֶנּוּ, רָצָה לוֹמַר, כִּי כָּל חֹמֶר הַנִּבְעָל לְיֵצֶר הָרָע הַנִּקְרָא עָרֵל וְטָמֵא, קָשֶׁה לִפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ. וְלָזֶה הִסְכִּימוּ (ברכות לד, ב) כִּי בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים — אֲפִלּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵינָם עוֹמְדִים. וְלָזֶה אָמַר הִנֵּה:

י. **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ וְגוֹ׳, לְהָבִיא אֶת וַשְׁתִּי וְגוֹ׳, וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה וְגוֹ׳.** רָצָה לוֹמַר, אִם הִרְגִּיל בְּתַאֲוָתוֹ, אַף אִם יִתֵּן לֵב לָשׁוּב, וְלִשְׁלֹחַ אַחַר וַשְׁתִּי הַנִּזְכֶּרֶת שֶׁתִּמָּשֵׁךְ אַחַר צוּרָתוֹ וְתָבֹא אֵלָיו, וְתָבֹא אַחַר עֲצָתוֹ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים, **וַתְּמָאֵן** וְלֹא תָּבֹא. וְאָמַר, שֶׁשָּׁלַח אַחֲרֶיהָ **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ בַּיָּיִן** וְדָרְשׁוּ זַ״ל (מגילה יב, ב) שֶׁבְּשַׁבָּת הָיָה. וּרְצוֹנָם לוֹמַר, שֶׁבְּשַׁבָּת יֵשׁ לָאָדָם נֶפֶשׁ יְתֵרָה, וְאָז רָאוּי יוֹתֵר שֶׁיָּשׁוּב מִחַטָּאָיו מִבִּשְׁאָר יְמוֹת הַחוֹל, וְאָז נָכוֹן שֶׁיִּתְחָרֵט עַל חֲטָאָיו לִשְׁלֹחַ אַחַר הַמַּלְכָּה לָבֹא אֵלָיו. וְאָמַר **כְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ בַּיָּיִן**, רָצָה לוֹמַר כִּי בְּשַׁבָּת יָנוּחוּ הַגּוּפוֹת מֵעֲמָלָם וְעִסְקֵיהֶם, וּמִתְעַסְּקִים לִפְעָמִים בַּתּוֹרָה הַנִּקְרֵאת יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ב, ד) הֱבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְגוֹ׳.

וְאָמַר שֶׁשָּׁלַח אַחֲרֶיהָ **שִׁבְעַת הַסָּרִיסִים מְהוּמָן בִּזְתָא חַרְבוֹנָא בִּגְתָא וַאֲבַגְתָא זֵתַר וְכַרְכַּס,** וְהֵם **הַמְשָׁרְתִים פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ** הַנִּזְכָּר. כִּי שִׁבְעָה כֹּחוֹת הֵם שֶׁנִּתְּנוּ בָּאָדָם לְשָׁרֵת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ שֶׁבָּאָדָם. וְהֵם: כֹּחַ הַמִּשַּׁתֵּף, וְהַשּׁוֹמֵר, וְהַזּוֹכֵר, הַמְדַמֶּה, וְהַמְחַשֵּׁב, וְהַשּׁוֹפֵט, וְכֹחַ הַמִּתְעוֹרֵר עִם כֻּלָּן, הֵמָּה שִׁבְעַת הַמְשָׁרְתִים הַנִּזְכָּרִים. הִנֵּה **מְהוּמָן** נֶגֶד כֹּחַ הַמְדַמֶּה, שֶׁמְּהוּמָה[מו] בֵּיהּ שֶׁמְּדַמֶּה הַדְּבָרִים שֶׁאֵינָן. **בִּזְתָא** מִלְּשׁוֹן בִּיזָה וְשָׁלָל, נֶגֶד הַמִּשַּׁתֵּף שֶׁשּׁוֹלֵל וּבוֹזֵז כָּל מַה שֶׁהִרְגִּישׁוּ הַהַרְגָּשׁוֹת מִבַּחוּץ, וּמַרְכִּיבָהּ יַחַד. **חַרְבוֹנָא** נֶגֶד כֹּחַ הַשּׁוֹפֵט,

מו. בדפו״ר: שמהומן.

וְכַרְכֻּם שִׁבְעַת הַסָּרִיסִים הַמְשָׁרְתִים אֶת־פְּנֵי
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: יא לְהָבִיא אֶת־וַשְׁתִּי
הַמַּלְכָּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר מַלְכוּת לְהַרְאוֹת
הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת־יָפְיָהּ כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה
הִיא: יב וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה וַשְׁתִּי לָבוֹא בִּדְבַר

מחיר יין

רָצָה לוֹמַר, אַל תִּתְחַר בְּמִרְעִים[מז], וְלָכֵן אָמַר כְּשֵׁרִיב וְחִרְחוּר בֵּינֵיהֶם הוּא שׁוֹפֵט בֵּינֵיהֶם, עַל כֵּן נִקְרָא בִּשְׁמוֹ חַר־בִּינָה. **בִּגְתָא וַאֲבַגְתָא** נֶגֶד הַשּׁוֹמֵר וְהַזּוֹכֵר, לָכֵן שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן אֶחָד, וּכְבָר יָדַעְתָּ אָמְרָם (ראש השנה כז, א) זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ. וּשְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן "גַּת", שֶׁמְּאַסְּפִים הָעֲנָבִים לְתוֹכָהּ וּנִשְׁמָרִין בָּהּ לִבְצִירָה[מח], כֵּן כֹּחוֹת אֵלּוּ מְאַסְּפִין כָּל הַהַרְגָּשׁוֹת וְשׁוֹמְרִין אוֹתָם. **זֵתַר** הוּא נֶגֶד הַמִּתְעוֹרֵר, וְשֶׁזֶּה דַּרְכּוֹ תָּמִיד לוֹמַר: תִּיר תִּיר מַה לְּךָ נִרְדָּם! וְזֶה מִלַּת זֵתַר. אוֹ מִלְּשׁוֹן לֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם (במדבר טו, לט), כִּי הַכֹּל הוּא מִכֹּחַ הַמִּתְעוֹרֵר. **כַּרְכַּס** נֶגֶד הַמְחַשֵּׁב, כִּי הוּא מִלְּשׁוֹן כַּר וָכֶסֶת, שֶׁחוֹשְׁבִים עַל מִשְׁכָּבוֹ,

שֶׁנֶּאֱמַר רַעְיוֹנֶיךָ עַל מִשְׁכָּבְךָ סְלָקוּ[מט] (דניאל ב, כט).

יא. **וְאָמַר** שֶׁהַמֶּלֶךְ שָׁלַח אַחֲרֶיהָ כָּל כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ, שֶׁתָּשׁוּב אֵלָיו וְתָבֹא אֵלָיו **בְּכֶתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ**, רָצָה לוֹמַר, שֶׁתַּעֲשֶׂה מַעֲשִׂים טוֹבִים הַמְכוּנִים בְּכֶתֶר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּנָזִיר (במדבר ו, ז) נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ, וְתַעֲסֹק בְּכֶתֶר תּוֹרָה, שֶׁהִיא הַמְּנַחַת לַכֹּל, וְהִיא הַכֶּתֶר מַלְכוּת אֲשֶׁר בָּהּ מְלָכִים יִמְלֹכוּ. וְאָמַר **לְהַרְאוֹת הָעַמִּים אֶת יָפְיָהּ כִּי טוֹבַת מַרְאֶה הִיא** אִם תַּעֲשֶׂה מַעֲשִׂים טוֹבִים וְנֶחְמָדִים. וְאָמַר:

יב. **וַתְּמָאֵן וַשְׁתִּי לָבֹא** וְלִמְשֹׁךְ אַחֲרָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, כִּי הִיא קָשָׁה לִפְרֹשׁ. וְדַע, שֶׁאָמְרוּ ז"ל פֶּרֶק קַמָּא דִּמְגִלָּה

מז. עפ"י תהלים לז, א.
מח. כ"ה בדפו"ר, ואולי צ"ל: מהבצירה.
מט. "...מה שהיית מהרהר ביום מה יהיה אחריך — על משכבך עלו..." (רש"י).

הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסָּרִיסִים וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד

מחיר יין

(יב, ב) זֶה לְשׁוֹנָם: "וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה" מִכְּדֵי פְּרִיצָתָא הֲוַאי, דַּאֲמַר מַר: שְׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵרָה נִתְכַּוְّנוּ, מַאי טַעֲמָא לֹא אַתַּאי, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מְלַמֵּד שֶׁפָּרְחָה בָּהּ צָרַעַת. בְּמַתְנִיתָא. תָּנָא: בָּא גַּבְרִיאֵל וְעָשָׂה לָהּ זָנָב. וּבָזוֹ כִּוְּנוּ אֶל מַה שֶּׁאָמַרְנוּ, כִּי וַשְׁתִּי פְּרִיצָתָא הָיְתָה וְהִיא הָאִשָּׁה הָרָעָה, וּבָזֶה שְׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵרָה נִתְכַּוְּנוּ. וּמַה שֶּׁלֹּא בָּאָה הוּא מִטַּעַם שֶׁפָּרְחָה בָּהּ צָרַעַת הַמִּינוּת. וּכְבָר בֵּאֵר הֶחָכָם בַּעַל הָעֲקֵדָה כִּי הַצָּרַעַת בָּאָה עַל אַרְבָּעָה גּוּפֵי עֲבֵרוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מֵאַרְבַּע לֵיחוּיוֹת שֶׁבָּאָדָם[נ]. בַּהֶרֶת תִּתְיַלֵּד מֵהַלְּבָנָה שֶׁמִּכֹּחָהּ תּוֹלְדוֹת הַמַּיִם, וְגוֹרֵם דִּבַּת לָשׁוֹן הָרַע[נא], וּבָאָה מִגַּסּוּת הָרוּחַ הַנִּמְשֶׁכֶת מִמָּרָה הַיְרֻקָּה[נב], וּבָאָה מִזִּדּוֹן וְכַעַס הַנִּמְשֶׁכֶת מִמָּרָה אֲדֻמָּה[נג], וּבָאָה מֵרֹב חֶמְדָּה הַנִּמְשָׁךְ מִמָּרָה הַשְּׁחוֹרָה[נד], וּכְמוֹ שֶׁהֶאֱרִיךְ בְּכָל זֶה בַּעַל הָעֲקֵדָה פָּרָשַׁת [תַּזְרִיעַ] (שער סא). וְכָל אֵלּוּ הָעִנְיָנִים נִמְשָׁכִים מִוַּשְׁתִּי. וּמַאן דַּאֲמַר שֶׁעָשָׂה לָהּ זָנָב, רָצָה לוֹמַר לִהְיוֹת נִדְמֶה לִשְׂעִר בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זָנָב,

נ. הלחויות הן ארבעה: הדם — ומקורו הכבד וממנו יתפשט לכל האברים, ובספר הפרקים כתוב כי הלב הוא מקור הדם. והשחורה — מקורה הטחול וממנו יצא אל פי האיצטומכא לחזק תאוות המאכל, ומעצר המעברים הרחבים שלא ירוץ בהם הדם. והירוקה — מקורה המרה וממנה יצא לאיצטומכא ולמעיים. והלבנה — ורובה בחזה ובריאה, אך אין לה מקום מיוחד כמו האחרות, מפני שצריכה לגוף מאד ללחלח אותו ולזון אותו כשהוא מְאַחֵר לעכל. הדם — הוא חם ולח, השחורה — קרה ויבשה, הלבנה — היא קרה ולחה, הירוקה — חמה ויבשה. (שער השמים [לאבי הרלב"ג] מאמר ט).
נא. כמו שמצינו במרים שנצטרעה על שדברה במשה (במדבר יב, י) [עקדה שם].
נב. ומזה המין היתה צרעת נעמן (מלכים־ב ה, א) על שהגיס לבו בה' ואמר: כה יעשון לי אלקים וגו' [עקדה שם].
נג. ומזה המין היתה צרעת יואב (שמואל־ב ג, כט) וזה תחת אשר הרג שני שרי צבאות ה' אבנר בן נר. ועמשא בן יתר [עקדה שם].
נד. ומזה המין היתה צרעת גיחזי (מלכים־ב ה, כז) על שחמד לקחת ממתנת נעמן [עקדה שם].

וְחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ׃ ס יג **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יֹדְעֵי הָעִתִּים כִּי־כֵן דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל־יֹדְעֵי דָת וָדִין׃** יד **וְהַקָּרֹב אֵלָיו כַּרְשְׁנָא שֵׁתָר אַדְמָתָא**

מחיר יין

וְלֹא לֵילֵךְ בִּדְמוּת אִישׁ. וְאֶל זוֹ הַכַּוָּנָה דָּרְשׁוּ וְאָמְרוּ (ברכות סא, א) וַיִּבֶן ה׳ אֱלֹקִים אֶת הַצֵּלָע (בראשית ב, כב) חַד אָמַר זָנָב הָיָה, כִּי חֹמֶר הָאָדָם הוּא חֹמֶר הַבְּהֵמָה, אֶלָּא שֶׁנִּתּוֹסֵף בּוֹ הַשֵּׂכֶל הַדִּבְּרִי. וְכָל זֶה רוֹמֵז עַל דְּבַר יַשְׁתִּי[נה]. וּמַה נָּאוֹת אָמַר שֶׁ״גַּבְרִיאֵל״ עָשָׂה לָהּ הַזָּנָב מִלְּשׁוֹן גֶּבֶר וּגְבִירָה שֶׁהוּא הָאָדָם בְּעַצְמוֹ. וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא רָצְתָה לָבֹא וְלִמְשֹׁךְ אַחֲרָיו עַל כֵּן חֲמַת הַמֶּלֶךְ בָּעֲרָה בוֹ.

וְדַע שֶׁאָמְרוּ בְּמְגִלָּה רַבָּתִי (ג, י) רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן:

כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּמְגִלָּה זוֹ מֶלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מְדַבֵּר, וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר מֶלֶךְ סְתָם מְשַׁמֵּשׁ קֹדֶשׁ וְחוֹל. וּמֵעַתָּה יִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁרְצוֹנָם לוֹמַר חֲמַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בָּעֲרָה, עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יד) וַיִּחַר אַף ה׳, וּבָעֲרָה עַל רֹעַ מַעַלְלֵי הָאָדָם שֶׁעוֹשֶׂה כָּל מַה שֶּׁבֵּאֵר הַסִּפּוּר עַד הֵנָּה. וּמַתְחִיל וּמַגִּיד הָרָע הַנִּמְשָׁךְ מִזֶּה, וְזֶה אָמְרוֹ:

יג. **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ** וגו׳ עַד **אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** הוּא מְבֹאָר בְּדֶרֶךְ זוֹ, כִּי אָמַר שֶׁהַמֶּלֶךְ הַקָּבָ״ה מִתְיַעֵץ עִם הַחֲכָמִים יוֹדְעֵי הָעִתִּים, הֵמָּה מַלְאֲכֵי הָעֶלְיוֹן וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ״ל (שמות רבה ו, א) אֵין הַקָּבָ״ה עוֹשֶׂה דָּבָר עַד שֶׁנִּמְלַךְ בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה. וְזֶה אָמְרוֹ **כִּי כֵן דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל יוֹדְעֵי דָת וָדִין** וְהוּא בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה.

יד. **וְאָמַר וְהַקָּרֹב אֵלָיו כַּרְשְׁנָא** וגו׳. דַּע, שֶׁהַרְקַאנַטִי פָּרַשׁ וַיֵּצֵא, בֵּאֵר בְּלָבָן סוֹדוֹת עֲמֻקּוֹת, וְכָתַב סָמוּךְ לְזוֹ: מְצִינוּ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (ע, י) אָמְרוּ זַ״ל שֶׁם וַיֹּאמֶר הַיְדַעְתֶּם אֶת לָבָן בֶּן נָחוֹר (בראשית כט, ה), הַיְדַעְתֶּם אֶת מִי שֶׁעָתִיד לִלְבּוֹן עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר

נה. בדפו״ר: על דעת ושתי.

תַּרְשִׁישׁ מֶרֶס מַרְסְנָא מְמוּכָן שִׁבְעַת שָׂרֵי פָּרַס וּמָדַי רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים רִאשֹׁנָה

מחיר יין

(ישעיהו א, יח) אִם יִהְיוּ חַטָּאֵיכֶם וגו׳. וְכָתַב שָׁם: וּגְדוֹלָה מִזּוֹ מָצִינוּ בְּאַגָּדָה אַחַת בְּפָסוּק וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, וַיֹּאמֶר הָמָן — זוֹ מִדַּת הַדִּין, לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ — זֶה הַקָּבָ״ה, שֶׁאַחֲרִית וְרֵאשִׁית שֶׁלּוֹ כוּ׳. וְהָרֶמֶז לְמִדַּת הַדִּין הַמְּקַטְרֵג. וּמֵעַתָּה נִתָּן לִי רְשׁוּת לְפָרֵשׁ מִקְרָא זֶה לְפִי דַּרְכֵּנוּ, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יְכַפֵּר בַּעֲדִי. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא אֶכְתֹּב הַדְּבָרִים בְּבֵאוּר, רַק בְּרֶמֶז מוּכָן לַמַּשְׂכִּילִים. וְזֶה, כִּי **שִׁבְעַת הַשָּׂרִים רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ**, הַמְּזֻכָּרִים בַּפָּסוּק, הֵם שִׁבְעָה הַיְדוּעִים[נו] לְחַכְמֵי הָאֱמֶת חַכְמֵי הַקַּבָּלָה. וְהֵם רוֹאִים פְּנֵי הַמֶּלֶךְ עֶלְיוֹן יִתְעַלֶּה וְיִתְבָּרַךְ, וְהֵם **יוֹשְׁבִים רִאשׁוֹנָה בַּמַּלְכוּת**. וְהֵם **שָׂרֵי פָּרַס וּמָדַי**, כִּי הֵם מַשְׂגִּיחִים לָתֵת לָאִישׁ כִּדְרָכָיו הַנִּתְּלִים בַּעֲוֹן הָאָדָם וּבְמַעֲשָׂיו הַמְכוּנִים פָּרַס וּמָדַי, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל (פסוק ג). וְיֵשׁ הִתְעוֹרְרוּת בִּשְׁמוֹת הַשָּׂרִים הָאֵלֶּה: **כַּרְשְׁנָא** מִלְּשׁוֹן רִאשׁוֹן, וְהוּא תְּחִלַּת הַבִּנְיָן, וְהוּא בָּרִאשׁוֹנָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רִאשׁוֹנָה מַמָּשׁ[נז]. **שֵׁתָר** דָּרְשׁוּ זַ״ל פֶּרֶק קַמָּא דִּמְגִלָּה (יב, ב) וּבְמִדְרָשׁ רַבָּתִי (אסתר ד, ב) אָמְרוּ מַלְאַכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּבָ״ה אִם יִתְקַיֵּם עֲצָתוֹ שֶׁל רָשָׁע זֶה מִי מַקְרִיב לְפָנֶיךָ שֵׁתָר, מִי מַקְרִיב לְפָנֶיךָ שְׁתֵּי תּוֹרִים, הִיא הַשְׁנִיָּה[נח], וְהוּא סוֹד הַתּוֹרִים שֶׁיְּסוֹדָם אֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרִיקַאנַטִי פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא. וְעוֹד קְרָאוֹ שֵׁתָר, כִּי הוּא רֶשֶׁת[נט] פָּרוּשׂ לָדוּן כָּל נִמְצָא. **אַדְמָתָא** מִלְּשׁוֹן אָדָם, וְהַתָּיו הַנּוֹסֶפֶת הוּא רוֹמֵז עַל שְׁמָה[ס] בַּפָּסוּק לְךָ ה׳ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וגו׳ (דברי הימים־א כט, יא). **תַּרְשִׁישׁ** הִיא סוֹד יַם תַּרְשִׁישׁ[סא]. **מֶרֶס מַרְסְנָא**

נו. שבעת הספירות, ימי הבנין.

נז. הכוונה למידת החסד, שלפניה הם הספירות: כתר חכמה ובינה.

נח. מידת הגבורה.

נט. שתר — אותיות ״רשת״.

ס. של ה׳תפארת׳, הפותחת ומתסיימת באות ת׳.

סא. רמז למדת היסוד (המדה השישית), וראה תיקוני זוהר קכג, ב.

בַּמַּלְכוּת: טו כְּדָת מַה־לַּעֲשׂוֹת בַּמַּלְכָּה וַשְׁתִּי
עַל | אֲשֶׁר לֹא־עָשְׂתָה אֶת־מַאֲמַר הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּיַד הַסָּרִיסִים: ס טז וַיֹּאמֶר מְמוּכָן
(מומכן כתיב) לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל־הַמֶּלֶךְ
לְבַדּוֹ עִוְתָה וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה כִּי עַל־כָּל־הַשָּׂרִים

מחיר יין

הֵמָּה לְמוּדֵי ה׳ סב שֶׁשָּׁם הַדִּין שֶׁל מַעְלָה נִגְמָר וְנֶחְתָּם, וְהוּא מִלְּשׁוֹן "מְמָרְסִין אֶת הַדָּם" סג. מְמוּכָן הוּא הָמָן הַנִּזְכָּר, וְלָכֵן הִתְחִיל לְקַטְרֵג. וְהַתּוֹסָפוֹת כָּתְבוּ פֶּרֶק קַמָּא דִּמְגִלָּה (יב, ב ד״ה ממוכן) כִּי אִיתָא בְּמִדְרָשׁ (פרקי דרבי אליעזר מט) שֶׁמְּמוּכָן הוּא דָּנִיאֵל סד, וְהֵבֵן זֶה, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יְכַפֵּר עֲוֹנוֹתַי.

טו. וְאָמַר שֶׁהַמֶּלֶךְ נִתְיַעֵץ עִם יוֹעֲצָיו כְּדָת מַה לַּעֲשׂוֹת בַּמַּלְכָּה וַשְׁתִּי, הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל שֶׁהוּא הָאָדָם. אֲשֶׁר לֹא רָצְתָה לַעֲשׂוֹת מַאֲמַר בַּעֲלָהּ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, וְלִמְשֹׁךְ אַחֲרָיו.

טז. וְאָמַר הַמְקַטְרֵג: כִּי לֹא עַל הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עִוְתָה וַשְׁתִּי וְגוֹ׳ רָצָה לוֹמַר, כִּי לֹא לְבַד עָשָׂה עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, אֶלָּא עָשָׂה עֲבֵרוֹת שֶׁרָע בָּהֶן לַשָּׁמַיִם וְלַבְּרִיּוֹת. וּכְבָר דָּרְשׁוּ זַ״ל (קהלת רבה ג, יג) סְאָה מְלֵאָה עֲוֹנוֹת, אֵין מְקַטְרֵג בָּהֶן אֶלָּא גֵּזֶל. וְכֵן בַּמַּבּוּל לֹא נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָם אֶלָּא עַל הֶחָמָס, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, יג) כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס. וְלָזֶה אָמַר גַּם כָּאן כִּי לֹא עַל הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עִוְתָה וַשְׁתִּי הַנִּזְכֶּרֶת, אֶלָּא עַל כָּל הַשָּׂרִים וְהָעַמִּים אֲשֶׁר בִּמְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ. וּרְאֵה, שֶׁכָּאן אָמַר בִּמְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, וְלֹא הִסְפִּיק לוֹ לוֹמַר סְתָם "בִּמְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ", כִּי בְּכָאן בְּמֶלֶךְ הֲדִיוֹט

סב. הם נצח והוד.
סג. ראה פסחים סא, א.
סד. רמז למדת המלכות, ראה זח״ג קמו, א.

וְעַל־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: יז כִּי־יֵצֵא דְבַר־הַמַּלְכָּה עַל־כָּל־
הַנָּשִׁים לְהַבְזוֹת בַּעְלֵיהֶן בְּעֵינֵיהֶן בְּאָמְרָם
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר לְהָבִיא אֶת־וַשְׁתִּי
הַמַּלְכָּה לְפָנָיו וְלֹא־בָאָה: יח וְהַיּוֹם הַזֶּה
תֹּאמַרְנָה | שָׂרוֹת פָּרַס־וּמָדַי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ
אֶת־דְּבַר הַמַּלְכָּה לְכָל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ וּכְדֵי בִזָּיוֹן
וָקֶצֶף: יט אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר־מַלְכוּת

מחיר יין

מְדַבֵּר, רָצָה לוֹמַר שֶׁעָוְתָה עַל כָּל הָעַמִּים שֶׁהֵם בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל, שֶׁהוּא מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמִּזְכָּר לְעֵיל.

יז־יח. וְאָמַר כִּי יֵצֵא דְבַר הַמַּלְכָּה וְגוֹ׳, וְהַיּוֹם הַזֶּה וְגוֹ׳. רָצָה לוֹמַר, שֶׁאִם לֹא יֵעָנֵשׁ הָרָשָׁע עַל חֶטְאוֹ, הָיָה חִלּוּל הַשֵּׁם בַּדָּבָר, כִּי יִלְמְדוּ אַחֲרֶיהָ לְהַבְזוֹת בַּעְלֵיהֶן שֶׁהוּא צוּרָתוֹ בְּאָמְרָם רָאוּ רָשָׁע זֶה שָׁלַח אַחַר אִשְׁתּוֹ וַשְׁתִּי, וְלֹא בָאָה אֵלָיו לִמְשֹׁךְ אַחֲרָיו, וְהוּא רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, גַּם אֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּדַרְכָּהּ לֹא טוֹבִים.

וְזֶה אָמְרוּ הַיּוֹם הַזֶּה תֹּאמַרְנָה שָׂרוֹת פָּרַס וּמָדַי וְגוֹ׳ וּכְבָר גִּלִּיתִי לְךָ רֵישׁ הַמְּגִלָּה (פסוק ג) מָה הֵן שָׂרֵי פָּרַס וּמָדַי. וְכֵן אָמַר כָּאן שֶׁכָּל אֶחָד תִּמְרוֹד בְּצוּרָתָהּ, וּכְדֵי בִּזָּיוֹן וָקֶצֶף כִּי בֶּאֱמֶת זֶה גּוֹרֵם סִלּוּק הַשְּׁגָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מִן הָאָרֶץ, כְּאָמְרָם (ירמיהו יב, א) מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה וְגוֹ׳. וּכְבָר בֵּאֵר הָרַב הַמּוֹרֶה (חלק ג) (פרק ט״ז) בְּפֵרוּשׁ לְהַשְׁגָּחָה, שֶׁמִּזּוֹ הַטָּעוּת מָצְאוּ הַכּוֹפְרִים מָקוֹם לִטְעֹת. וְלָכֵן אָמְרָה מִדַּת הַדִּין לִפְנֵי הַקָּבָּ״ה:

יט. אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא וְגוֹ׳ וְיִכָּתֵב בְּדָתֵי פָּרַס וּמָדַי, רָצָה לוֹמַר, הֵמָּה הַשְּׁלֹשָׁה סְפָרִים שֶׁנִּפְתָּחִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (ראש השנה טז,

מִלְּפָנָיו וְיִכָּתֵב בְּדָתֵי פָרַס־וּמָדַי וְלֹא יַעֲבוֹר
אֲשֶׁר לֹא־תָבוֹא וַשְׁתִּי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרֵעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה:
כ וְנִשְׁמַע פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־
מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל־הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יְקָר
לְבַעְלֵיהֶן לְמִגְּדוֹל וְעַד־קָטָן: כא וַיִּיטַב הַדָּבָר
בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּדְבַר

מחיר יין

ב) שֶׁהֵמָּה דָּתֵי פָּרַס וּמָדַי הַנִּזְכָּרִים, **וְלֹא יַעֲבֹר אֲשֶׁר לֹא תָבֹא** וְגוֹ׳, **וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרֵעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה** וְהוּא סוֹד גִּלְגּוּל נְשָׁמוֹת.

כ. **וּבָזֶה יִהְיֶה נִשְׁמַע פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ** הַקָּבָּ״ה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה וִיקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בָּאָרֶץ **כִּי רַבָּה הִיא. וְכָל הַנָּשִׁים**, שֶׁהֵם הַחֲמָרִים **יִתְּנוּ יְקָר לְבַעְלֵיהֶן** שֶׁהוּא צוּרָתָן, וְיַמְשִׁיכוּ אַחֲרֵיהֶם בֵּין בִּדְבַר **גָּדוֹל** בֵּין בִּדְבַר **קָטָן**. וְנִרְאֶה שֶׁכִּוְּנוּ בִּדְבַר גָּדוֹל וְקָטָן כַּמֶּה שֶׁאָמְרוּ פֶּרֶק ב׳ דְּסַנְהֶדְרִין (כח, א) אָמְרוּ עַל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ מִקְרָא מִשְׁנָה כוּ׳ דָּבָר גָּדוֹל וְקָטָן כוּ׳. דָּבָר גָּדוֹל — מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, דָּבָר קָטָן — הַוֵּי דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא. וְיָדוּעַ, שֶׁעִקַּר הַוֵּי דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא נִתְלָה בַּמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, וְהַנָּה דִּינֵי הַתַּלְמוּד, וּמַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה נִתְלָה בְּעִיּוּן. וְלָכֵן אָמַר גַּם כָּאן, שֶׁאִם יַעֲשֶׂה דִּין בָּרְשָׁעִים, כָּל אִישׁ יִפְחַד לְנַפְשׁוֹ וְתִימָשֵׁךְ כָּל אִשָּׁה אַחֲרֵי בַּעֲלָהּ, הֵן בְּעִיּוּן הֵן בְּמַעֲשֶׂה.

כא. **וְאָמַר וַיִּיטַב הַדָּבָר** וְגוֹ׳. כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (ירושלמי שקלים פ״ה ה״א) כָּל הָאוֹמֵר הַקָּבָּ״ה וַתְּרָן הוּא — יִוָּתְרוּ לוֹ מֵעוֹהִי סה.

סה. יפתחו קשרי בני מעיו ויצא בחלאים (קרבן העדה).

מְמוּכָן: כב וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־מְדִינוֹת
הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְאֶל־עַם
וָעָם כִּלְשׁוֹנוֹ לִהְיוֹת כָּל־אִישׁ שֹׁרֵר (ס״א שֹׁרֵר)
בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ: ס

מחיר יין

כב. **וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל** וְגוֹ׳. רָצָה לוֹמַר, שֶׁיָּצָא דְּבַר הַמֶּלֶךְ כְּאִלּוּ שָׁלַח סְפָרִים לְכָל עַם וָעַם, **לִהְיוֹת כָּל אִישׁ שׁוֹרֵר בְּבֵיתוֹ** שֶׁהוּא גּוּפוֹ, **וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ**, רָצָה לוֹמַר, שֶׁיִּהְיֶה לְחַי מְדַבֵּר שִׂכְלִי, שֶׁהִיא אֲמִתַּת גֶּדֶר הָאָדָם. **וּלְשׁוֹן עַמּוֹ** — וְלֹא יִהְיֶה נִמְשָׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמֶה, נִמְשָׁךְ אַחַר חֲמָרוֹ, שֶׁהוּא הָאִשָּׁה וַשְׁתִּי לִהְיוֹת הִיא מוֹשֶׁלֶת עָלָיו.

וְאָמַר שֶׁאֵלּוּ הַסְּפָרִים הָיוּ נִכְתָּבִים אֶל כָּל מְדִינָה וּמְדִינָה **כִּכְתָבָהּ וְאֶל עַם וָעָם כִּלְשׁוֹנוֹ**, לְהוֹרוֹת עַל דַּעַת הָרַב הַמּוֹרֶה בִּנְבוּאָה (ח״א פרק סה) כִּי כָּל נָבִיא הָיָה מֵבִין עִנְיָן הַמּוּשָׂג לוֹ כְּפִי הַלָּשׁוֹן הַמּוּכָן אֶצְלוֹ תְּחִלָּה. וְכֵן אָמַר כָּאן, כִּי כָּל **עַם וָעָם** לָקַח הַבָּנָתוֹ **כִּלְשׁוֹנוֹ וְכִכְתָבוֹ.**

וְאִם סו תִּרְצֶה לְהִתְפַּלְסֵף אֱמוֹר כָּךְ: כְּבָר יָדַעְתָּ אָמְרָם זַ״ל (בבא בתרא טז, א) אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הוּא שָׂטָן, הוּא יֵצֶר הָרָע, הוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת. וּפֵרֵשׁ כֵּן הָרַב הַמּוֹרֶה (חלק ג׳ פרק כ״ב) שֶׁהוּא נֶאֱמַר עַל חֹמֶר הָאָדָם וְהֶעְדֵּר הַכָּרוּד בְּעִקְבֵי כָּל נוֹלָד, וּשְׁמִמֶּנּוּ יָבֹא כָּל רָע וְכָל הֶפְסֵד. וּפֵרְשׁוּ שָׁם הַמְפָרְשִׁים: כִּי ״שָׂטָן״ הוּא מִלְּשׁוֹן ״נָטָה״, כִּי מַטֶּה הָאָדָם מִדַּרְכּוֹ טוֹב לְדַרְכּוֹ רָע. גַּם מַלְאַךְ הַמָּוֶת, כִּי עַל יָדוֹ מַגִּיעַ הַמָּוֶת לָאָדָם. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ (שם) יוֹרֵד וּמַתְעֶה עוֹלֶה וְנוֹטֵל נְשָׁמָה. גַּם יָדַעְתָּ פֵּרוּשׁוֹ בָּעִנְיָן שֶׁקָּרָאוֹ שְׁלֹמֹה ע״ה (ראה משלי ו, כב) אִשָּׁה זוֹנָה, וַשְׁתִּי, אֵשֶׁת אִישׁ. וּפֵרֵשׁ (חלק ג׳ פרק ח׳) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: כָּל

סו. מכאן חוזר ומפרש הפסוקים יג — כב בדרך הפילוסופיה.